

REGIONALNA SARADNJA NA ZAPADNOM BALKANU

Komparativna Analiza Regionalnog Ekonomskog Područja,
„**mini-šengena**“ i Zajedničkog Regionalnog Tržišta

REGIONALNA SARADNJA NA ZAPADNOM BALKANU

Regionalnog Ekonomskog Područja, „mini-šengena“ i
Zajedničkog Regionalnog Tržišta

Ovaj izveštaj su podržali:

Ambasada Kraljevine Norveške

Norwegian Embassy

Izjava o ograničenju odgovornosti: Stavovi i analiza u ovom izveštaju predstavljaju isključivo stavove Balkanske grupe i ne odražavaju stavove donatora.

Balkanska grupa za istraživanje politika (BPRG)

SKRAĆENICE

KŠK	Kancelarija za širokopojasnu kompetenciju
GP	Granični prelaz
BiH	Bosna i Hercegovina
ZP	Zajednički prelaz
CEFTA	Sporazum o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi
ZRT	Zajedničko regionalno tržište
EK	Evropska komisija
EEP	Evropsko ekonomsko područje
EMU	Evropska monetarna unija
ENIC-NARIC	Evropska mreža informacionih centara – Nacionalni informativni centri za akademsko priznavanje u Evropskoj uniji
ERISEE	Inicijativa za reformu obrazovanja u Jugoistočnoj Evropi
ESFRI	Evropski strateški forum za istraživačke infrastrukture
EK	Evropska komisija
MSP	Međunarodni sud pravde
IKT	Informacione i komunikacione tehnologije
LK	Lična karta
MUO	Međunarodni ugovori o ulaganju
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
IAPR	Individualni akcioni plan reforme
KIESA	Kosovska Agencija za investicije i podršku preduzeća
KODE	Kosovska digitalna ekonomija
VAP REP	Višegodišnji akcioni plan za regionalno ekonomsko područje
MARRI	Regionalna inicijativa za migracije, azil, izbeglice
NREN	Nacionalne mreže za istraživanje i obrazovanje
RCC	Savet za regionalnu saradnju
R&D	Istraživanje i razvoj
RAIR	Regionalna agenda za investicione reforme
SRR	Sporazum o regionalnom romingu
RYCO	Regionalna kancelarija za saradnju mladih
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
JIE	Jugoistočna Evropa
SEECF	Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi
SEETO	Saobraćajni opservatorij za jugoistočnu Evropu
TCT	Ugovor o saobraćajnoj zajednici
TEN-T	Transevropska transportna mreža
UN	Ujedinjene nacije
UNMIK	Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu
ZB6	Šestorka Zapadnog Balkana (Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Severna Makedonija, Crna Gora i Srbija)

Sadržaj

IZVRŠNI PREGLED	6
PREPORUKE	7
UVOD	9
PUTANJA KOSOVA U REGIONALNIM INICIJATIVAMA	11
BERLINSKI PROCES I REGIONALNE AGENDE	13
REGIONALNO EKONOMSKO PODRUČJE (REP)	14
Nadgledanje i izveštavanje VAP REP	17
Sprovođenje VAP REP	20
„MINI-ŠENGEN“	24
ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE (ZRT)	27
KOMPARATIVNA ANALIZA	31
ZAKLJUČAK – Podrška zajedničkim regionalnim agendama i izbegavanje jednostranih procesa	33
KLJUČNE REGIONALNE ORGANIZACIJE I INICIJATIVE I ČLANSTVO I UČEŠĆE KOSOVA	35

IZVRŠNI PREGLED

Koncept „novog regionalizma“ je na Zapadni Balkan stigao poprilično kasno zbog nesrećnih dešavanja tokom 1990-ih. U početku doživljavao kao strategija mira i bezbednosti, nakon nasilnih sukoba je brzo nadoknađen talasom regionalnih inicijativa sve do danas. To je postignuto Paktom stabilnosti i kroz format Procesa saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP), uključujući grupu zemalja van Zapadnog Balkana. Međutim, punopravna regionalna saradnja na Zapadnom Balkanu postaje moguća tek nakon sporazuma o regionalnom predstavljanju Kosova, u 2012, i Prvog sporazuma o principima koji regulišu normalizaciju odnosa između Kosova i Srbije, u 2013. Ovo je omogućilo pokretanje Berlinskog procesa u 2014, što je dalje oblikovao regionalnu saradnju kroz format „šestorke Zapadnog Balkana“.

Regionalna saradnja je postala sredstvo za ocenjivanje šestorke Zapadnog Balkana ne samo u njihovom putu na EU integracijama, već i za regionalnu ekonomsku integraciju između susednih zemalja. Pored toga, sve regionalne organizacije i inicijative imaju za cilj usklađivanje sa programima i politikama približavanja EU. Kao takvu, Evropska unija, tretira regionalnu saradnju kao jednog od ključnih repera za Zapadni Balkan i njihov proces integracije u EU. Međutim, mnoge regionalne inicijative koje su do sada uspostavljene na Zapadnom Balkanu i koje nastavljaju da se pojavljuju svakih nekoliko godina, se uglavnom ne sprovode – zbog nedostatka bilateralnih odnosa i nedostatka kapaciteta te zbog toga donose vrlo ograničene promene u regionalnoj saradnji. Štaviše, vlade zemalja Zapadnog Balkana retko smatraju političkim prioritetom regionalnu saradnju.

Trenutni programi o regionalnoj saradnji o kojima se najviše raspravlja i koji su u toku su **Regionalno ekonomsko područje**, takozvani „**Mini-šengen**“, a odnedavno i **Zajedničko regionalno tržište**. **Višegodišnji akcioni plan za regionalno ekonomsko područje (VAP REP)** je izrađen na zahtev premijera šestorke Zapadnog Balkana „za zajednički pristup unapređenju ekonomske saradnje na Zapadnom Balkanu“ u kontekstu Berlinskog procesa, a koji je naknadno usvojen na samitu u Trstu 2017. Međutim, primena VAP REP se je suočila sa mnogim izazovima, dok su bilateralni sporovi u regionu uticali na opštu primenu.

U oktobru 2019. u paralelnom procesu su lideri Srbije, Severne Makedonije i Albanije jednostrano najavili tzv. „**Mini-šengen**“, inicijativa kojom se želi uspostaviti slobodno kretanje ljudi, robe, usluga i kapitala na Zapadnom Balkanu. Na Kosovu je ovo bilo *non-passé* za sve političare, analitičare, akademsku zajednicu i civilno društvo. Međutim, Kosovo nije bilo jedino, jer ni Crna Gora ni Bosna i Hercegovina isto nisu bile spremne da se pridruže iz unutrašnjih razloga. 4. septembra 2020, na samitu u Beloj kući u Vašingtonu, Kosovo se složilo da postane deo „**Mini-šengena**“. Uz američku podršku, inicijativa je dobila zamah i postala agenda na stolu, iako protiv želje međunarodne zajednice i Evropske unije.

Nakon tzv. inicijative za „**Mini-šengen**“, razvijeno je **Zajedničko regionalno tržište (ZRT) koje** bi se pozabavio sličnim pitanjima, posebno onim u vezi sa „četiri slobode“, a potom su to podržali lideri Zapadnog Balkana na samitu Berlinskog procesa u Sofiji, u Bugarskoj, u novembru 2020. Cilj je stvaranje regionalnog tržišta zasnovanog na pravilima i procedurama EU i približavanje Zapadnog Balkana jedinstvenom evropskom tržištu.

Sve države šestorke Zapadnog Balkana dele ambiciju pridruživanja Evropskoj uniji i izrazile su spremnost i želju za regionalnom saradnjom. Međutim, nerešeni sukobi i bilateralni sporovi su doveli do preovlađujućeg i značajnog nepoverenja u regionu, što je ponekad izvor nestabilnosti, podrivajući saradnju i napredak u regionalnim inicijativama. Ukoliko postoji ovo duboko nepoverenje između šestorke Zapadnog Balkana, to će predstavljati izazov u postizanju odgovarajuće regionalne ekonomske integracije, a time i EU integracije.

Zapadni Balkan će morati da radi na mnogim frontovima, uključujući rešavanje bilateralnih pitanja i poboljšanje međusobnih odnosa, kao glavnom preduslovu za napredak u regionalnoj saradnji u regionu. Pored toga, moraće se poboljšati kapaciteti za sprovođenje saradnje, a regionalna saradnja će morati da zauzme više mesto na političkoj agendi vlade zemalja Zapadnog Balkana.

Među šestorkom Zapadnog Balkana, Kosovo se suočilo sa najviše problema dok je put u regionalnim inicijativama bio prepun poteškoća i pre i posle nezavisnosti. Glavni izazovi za aktivnije učešće u regionalnim inicijativama su povezani sa zemljama koje ne priznaju Kosovo u Evropskoj uniji i na Zapadnom Balkanu, dijalogom između Kosova i Srbije i nedostatkom kapaciteta za sprovođenje. Vlada će morati da pojača svoje napore. Ipak, Kosovo je uspeo da se učlani u nekoliko važnih regionalnih inicijativa. Nakon obezbeđivanja članstva, pitanje učešća Kosova svodi se na koristi koje dobija od svake inicijative i posvećenosti njihovoj primeni.

PREPORUKE

- Paralelne agende bi trebale da se integrišu u jedan skup regionalnih inicijativa i organizacija: „mini-šengen“ u agendu Berlinskog procesa, obezbeđujući tako sveobuhvatnost i učešće svih zemalja Zapadnog Balkana. EU, države članice i SAD bi trebali u potpunosti da koordinišu, podrže zajedničke regionalne agende i izbegnu jednostrane procese.
- Određivanje prioriteta u rešavanju bilateralnih sporova između država, kao preduslov za uspešnu i unapređenu regionalnu saradnju.
- Povećanje izgradnje institucionalnih kapaciteta regionalnih organizacija i institucija

kako bi se olakšala bolja koordinacija i sprovođenje regionalnih inicijativa i agendi.

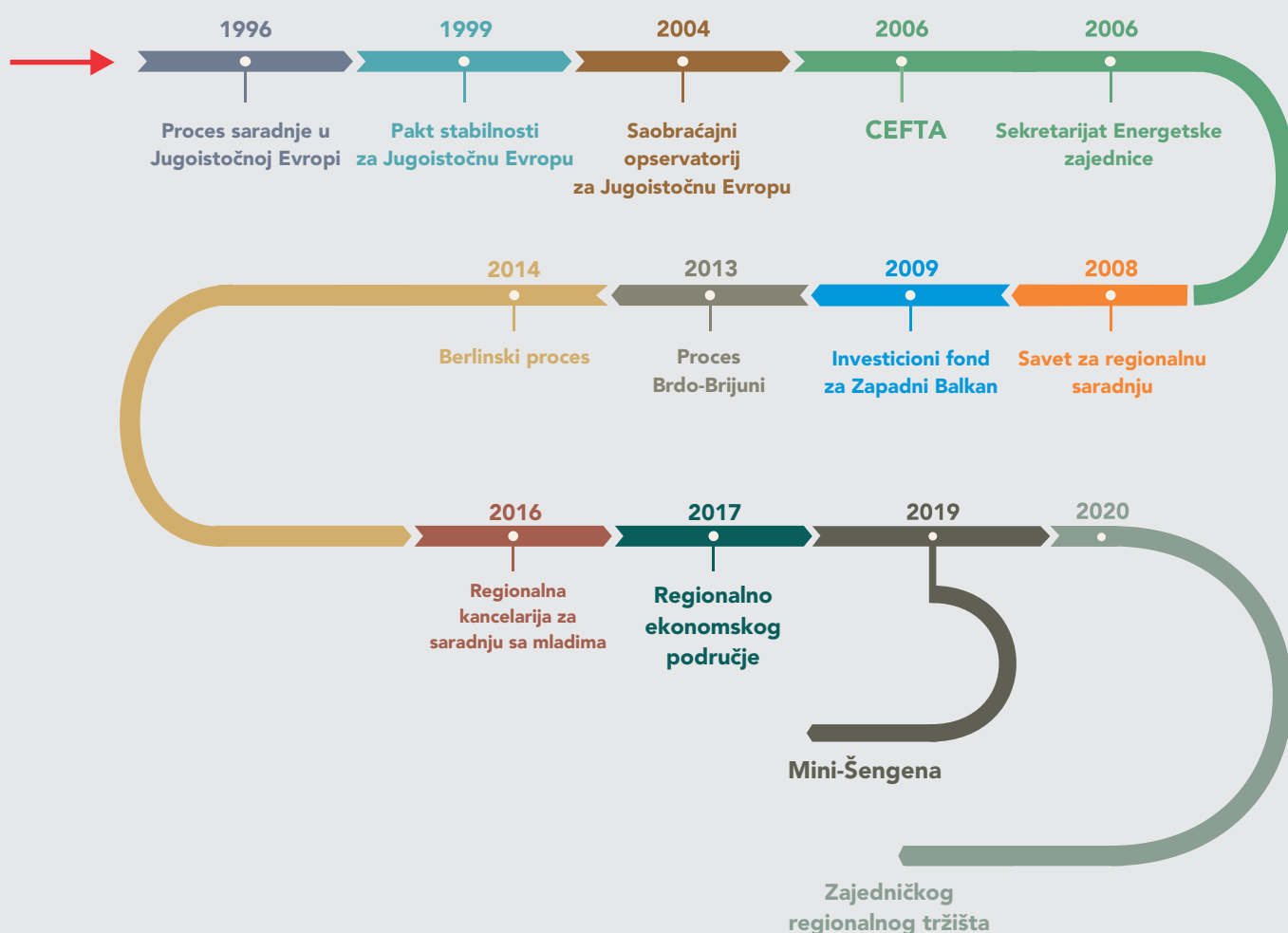
- Vlade šestorke Zapadnog Balkana bi trebale da rade na identifikovanju ključnih oblasti, mesta i mehanizama za uspostavljanje regionalne saradnje što se može sprovesti i doneti uticajne promene za građane svih zemalja.

Za Vladu Kosova

- Sprovesti sveobuhvatnu analizu kako bi se identifikovali i izabrali osnovni prioriteti i ciljevi Kosova u regionalnim agendama i inicijativama.
- Izraditi međusektorni i međuinstitucionalni pristup za postizanje osnovnih kosovskih prioriteta i ciljeva u regionalnim agendama i inicijativama (posebno onih u okviru Berlinskog procesa i „mini-šengena“).
- Uspostaviti međusektornu i međuinstitucionalnu radnu grupu koju bi koordinisalo i vodilo Ministarstvo spoljnih poslova radi sprovođenja pristupa za maksimalizovanje koristi iz regionalnih agendi i inicijativa.
- Revidirati trenutni okvir kako bi se olakšalo raspoređivanje na osnovu određivanja prioriteta za regionalne inicijative, a u strateškom interesu povećanja uloge Kosova i koristi od regionalne saradnje.
- Uključiti civilno društvo i ekspertske grupe u tematska pitanja regionalne saradnje u vezi sa domaćim i evropskim agendama kako bi se podržalo učešće Kosova i prepoznala pitanja koja se mogu rešiti u regionalnim akcijama i inicijativama.

UVOD

Tokom proteklih godina su na Zapadnom Balkanu nastale mnogobrojne regionalne inicijative koje nastavljaju da se pojavljuju svakih nekoliko godina. Međutim, njihove strukture ostaju slabe, ranjive na političke šokove i povremene slomove dok donose vrlo ograničenu promenu u regionalnoj saradnji i korist za građane svih zemalja. Među mnogim regionalnim inicijativama o kojima se najviše raspravljalo su – **Regionalno ekonomsko područje (REP)** i tzv. „**Mini-šengen**“, a najnovija je – **Zajedničko regionalno tržište (ZRT)**.

Raspad Jugoslavije je doneo talas inicijativa koje su trebale da definišu novi sistem odnosa na celom Zapadnom Balkanu. Evropska unija je pokušala da razjasni te odnose kroz „regionalni pristup“. 1999. je uspostavljen Pakt stabilnosti za Jugoistočnu Evropu (SPSEE) kako bi se „podstakao mir, demokratija, poštovanje ljudskih prava i ekonomski prosperitet“ za stabilnost u regionu.¹ Očigledno je da je koncept „novog regionalizma“ stigao prilično

¹ Evropska komisija, „Pakt stabilnosti za jugoistočnu Evropu“, na <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/>

kasno na Zapadni Balkan zbog ovih nesrećnih događaja, ali je brzo nadoknađen lansiranjem preko 40 regionalnih inicijativa u poslednjim decenijama.² U početku se regionalna saradnja uglavnom doživljavala kao mirovna strategija i u cilju jačanja bezbednosti u regionu. To je postignuto kroz format Procesa saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP), uključujući grupu zemalja van geografskih granica Zapadnog Balkana. Savet za regionalnu saradnju (RCC) je osnovan 2008. kao naslednik Pakta za stabilnost i operativno telo Procesa saradnje u Jugoistočnoj Evropi (SEECP) u cilju jačanja regionalnog vlasništva.³

Uz slabljenje obećanja za pristupanje EU za Zapadni Balkan nakon pojavljivanja „zamora od proširenja EU“, nemačka kancelarka Angela Merkel i nemački ministar spoljnih poslova Frank-Walter Steinmeier su 2014. lansirali Berlinski proces.⁴ Ova evropska inicijativa koju je predvodila Nemačka je pokušala da oživi evropsku perspektivu regiona, olakšavajući regionalnu saradnju između zemalja šesterke Zapadnog Balkana (ZB6) – Albanije, Bosne i Hercegovine (BiH), Kosova, Severne Makedonije, Crne Gore i Srbije – i pomogne im da ispune kriterijume za pridruživanje Evropskoj uniji (EU). U praksi, Agenda Berlinskog procesa je sveobuhvatan, krovni proces koji objedinjuje više mehanizama za jačanje saradnje i ekonomskog razvoja u ZB6.⁵ Ovo je omogućilo punopravnu regionalnu saradnju na Zapadnom Balkanu u novom formatu „šesterke Zapadnog Balkana“.⁶

U okviru Berlinskog procesa, Savet za regionalnu saradnju (RCC) je u julu 2017. predstavio **Višegodišnji akcioni plan za regionalno ekonomsko područje na Zapadnom Balkanu (VAP REP)** tokom samita Berlinskog procesa u Trstu u Italiji.⁷ Posle dve godine, inicijativa je kritikovana zbog nedovoljnog napretka koji bi mogao da se odrazi ekonomskim rastom i daljim integracijama.⁸

[terms/stability-pact_en](#)

² Služba za istraživanje Evropskog parlamenta, „Regionalne inicijative“, 26. septembar 2016, na https://eprthinktank.eu/2016/09/27/the-western-balkans-and-the-eu-enlargement-and-challenges/list_2_list_gw/

³ Za više detalja pogledajte veb stranicu organizacije na <https://www.rcc.int/>

⁴ Izjava nemačkog ministra spoljnih poslova o sastanku sa ministrima spoljnih poslova država Zapadnog Balkana, na <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/140828-bm-westbalkankonferenz/264668>

⁵ EU je pokrenula nekoliko regionalnih inicijativa, poput Saveta za regionalnu saradnju (RCC), Saobraćajnog opservatorija za Jugoistočnu Evropu (SEETO), Mehanizma za saradnju u Jugoistočnoj Evropi (SEECP), Regionalne inicijative za migracije, azil, izbeglice (MARRI), Ministarskog foruma EU-ZB i Proces Brdo-Brijuni, koji vode Slovenija i Hrvatska, preklapajući se ili dopunjujući neke od tačaka Agende Berlinskog procesa. Za više informacija, vidi Izveštaj Balkanske grupe, Berlinski proces za Zapadni Balkan: Koristi i izazovi za Kosovo, na <https://balkansgroup.org/en/the-berlin-process-for-the-western-balkans-gains-and-challenges-for-kosovo-2/>

⁶ Ibid.

⁷ Za ceo tekst dokumenta, vidi <https://www.rcc.int/docs/383/multi-annual-action-plan-for-a-regional-economic-area-in-the-western-balkans-six>

⁸ Izjava premijera Albanije Edi Rama 10. oktobra 2019. u Novom Sadu u Srbiji, na <https://www.predsednik.rs/en/press-center/news/president-vucic-meets-the-prime-minister-of-the-republic-of-north-macedonia-and-the-prime-minister-of-the-republic-of-albania>

Paralelno sa tim, u oktobru 2019. predsednik Srbije, Aleksandar Vučić, premijer Albanije, Edi Rama, i premijer Severne Makedonije, Zoran Zaev, su lansirali tzv. „**Mini-šengen**“ sa ciljem unapređenja međusobne ekonomske integracije kroz slobodno kretanje ljudi, robe, usluga i kapitala koristeći samo LK.⁹

Ubrzo nakon **Regionalnog ekonomskog područja (REP)** i tzv. „**Mini-šengena**“, lansirana je još jedna regionalna inicijativa. U novembru 2020, na samitu Berlinskog procesa u Sofiji u Bugarskoj, RCC je predstavio **Zajedničko regionalno tržište (ZRT)**, najnoviju regionalnu inicijativu, izgrađenu na **REP**, sa ciljem stvaranja regionalnog tržišta zasnovanog na pravilima i procedurama EU i približavanja regiona jedinstvenom tržištu EU.

PUTANJA KOSOVA U REGIONALNIM INICIJATIVAMA

Učešće Kosova u regionalnim inicijativama i organizacijama je od samog početka predstavljalo izazov. Pre proglašenja nezavisnosti, Kosovo (u okviru Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu) je učestvovalo u Paktu stabilnosti za Jugoistočnu Evropu od Solunske agende EU u 2003.¹⁰ Ipak, ovi izazovi su se nastavili čak i nakon proglašenja nezavisnosti Kosova u 2008. jer je nastavljeno zastupanje kao „UNMIK/Kosovo“ u regionalnim organizacijama, isto kao što je bilo i ranije. Ovo je imalo malo smisla nakon izgradnje institucija i prenosa nadležnosti sa UNMIK-a, a dok je Kosovo insistiralo na svom učešću bez „pratlje UN-a“, Srbija je nastavila da održava neophodnost „prisustva UNMIK-a“.¹¹

U februaru 2012. Srbija se složila da Kosovo može da učestvuje na regionalnim sastancima, pod uslovom da bude označeno kao Kosovo* sa pratećom fusnotom: „Ovaj naziv ne prejudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom UNSCR 1244/1999 i Mišljenjem MSP-a o proglašenju nezavisnosti Kosova“.¹² Ovo je otvorilo put za Kosovo da učestvuje u nekoliko organizacija.¹³ Sporazum je omogućio olakšavanje sveobuhvatnije regionalne saradnje na Zapadnom Balkanu koja je naknadno oblikovana novim formatom „šestorke Zapadnog Balkana“ u Berlinskom procesu od 2014. nadalje. Kako bi obuhvatio rezultate sporazuma

⁹ Euronews, „Lideri zapadnog Balkana planiraju sopstvenu „Mini-šengensku“ zonu“, 11. novembar 2019, na <https://www.euronews.com/2019/11/11/western-balkan-leaders-plot-their-own-mini-schengen-zone>

¹⁰ Kancelarija Pakta za stabilnost u okviru Kancelarije premijera Kosova je osnovana nakon samita u Solunu 2003. kada je Kosovo postalo član regionalnih inicijativa pod UNMIK, a na regionalnim sastancima ju je predstavljao koordinator iz UNMIK. Kancelarija Pakta za stabilnost je kasnije transformisana u Kancelariju Saveta za regionalnu saradnju, koju vodi politički savetnik kojeg imenuje premijer, a istovremeno služi kao nacionalni koordinator za RCC.

¹¹ Izveštaj Međunarodne krizne grupe, Kosovo i Srbija nakon mišljenja MSP, 26. avgust 2010, str. 20

¹² <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/kosovo/kosovo-and-serbia-after-icj-opinion>

¹³ Balkanska grupa, Briselski dijalog između Kosova i Srbije: Dostignuća i izazovi, 1. oktobar 2020, str. 28–29, na <https://balkansgroup.org/en/the-brussels-dialogue-between-kosovo-and-serbia-achievements-and-challenges/>

¹⁴ Za celu listu članstva Kosova u regionalnim i međunarodnim organizacijama, pogledajte Aneks 2, Balkanska grupa, Briselski dijalog između Kosova i Srbije: Dostignuća i izazovi, 1. oktobar 2020, str. 79–81, na

između Kosova i Srbije, RCC je promenio svoj statut iz „članovi“ u „učesnici“.¹⁴ Slična politička konotacija je izvedena i u Deklaraciji iz Bukurešta na samitu SEECP-a u junu 2014, nakon čega je Kosovo moglo da zauzme svoje mesto u SEECP.¹⁵ U nekoliko slučajeva, Bosna i Hercegovina je od slučaja do slučaja takođe ometala učešće Kosova.¹⁶

KOSOVSKO ČLANSTVO I UČEŠĆE U KLJUČNIM REGIONALNIM ORGANIZACIJE I INICIJATIVE		
Godina osnivanja	Organizacija / inicijativa	Članstvo na Kosovu
1996	Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi	2014
2004	Saobraćajni opservatorij za Jugoistočnu Evropu	2004
2006	CEFTA	2007 UNMIK kao pred.
2006	Sekretarijat Energetske zajednice	2006
2008	Savet za regionalnu saradnju	2013
2009	Investicioni fond za Zapadni Balkan	2009
2013	Proces Brdo-Brijuni	2013
2014	Berlinski proces	2014
2016	Regionalna kancelarija za saradnju sa mladima	2016
2017	Regionalno ekonomskog područje	2017
2019	Mini-Šengena	2020
2020	Zajedničkog regionalnog tržišta	2020

Lista članstva u međunarodnim i regionalnim organizacijama je mogla da bude duža da je Kosovo bilo proaktivnije u strateškom pristupu učlanjenju. Štaviše, Kosovo nije uspeo da promeni zastupljenost u različitim organizacijama kao što su CEFTA, Evropsko udruženje civilnog vazduhoplovstva ili Saobraćajni opservatorij za Jugoistočnu Evropu (SEETO), gde je i dalje zastupljeno pod „UNMIK/Kosovo“.¹⁷ Međutim, Kosovu nedostaje strateška i dosledna politika prema ovim organizacijama i nije u potpunosti iskoristilo pomenuti sporazum kao ni podršku koju je dobilo od EU i međunarodne zajednice.

Regionalna saradnja ostaje stalni uslov u svim izveštajima o napretku, strategijama ili saopštenjima Evropske unije prema Kosovu i ostatku ZB6. Pored toga, sve regionalne organizacije imaju za cilj usklađivanje sa programima i politikama približavanja EU. Kao takva, regionalna saradnja je od vitalnog značaja za proces integracije u EU i ne bi je trebalo smatrati samostalnim naporom. To je nedavno ponovljeno i u najnovijem Ekonomskom i investicionom planu koji je usvojila Evropska komisija sa 9 milijardi evra finansiranja, čiji je cilj „podsticanje dugoročnog ekonomskog oporavka regiona, podrška zelenoj i digitalnoj

¹⁴ RCC, „Odbor Saveta za regionalnu saradnju menja statut organizacije kako bi se omogućilo učešće Kosova *“, 25. april 2013. na <https://www.rcc.int/articles/164/regional-cooperation-councils-board-amends-organizations-statute-to-allow-participation-of-kosovo> & Statut Saveta za regionalnu saradnju, 25. april 2013, na <https://www.rcc.int/pages/95/statute>

¹⁵ U Deklaraciji se navodi da „Aneks Povelje [SEECP] treba tumačiti i primenjivati u skladu s tim, kako bi se omogućilo učešće Kosova na aktivnostima i sastancima SEECP-a, na svim nivoima i pod jednakim uslovima.“, Vidi, SEECP, Deklaracija samita u Bukureštu, 24. jun 2014, na https://www.mae.ro/sites/default/files/file/pdf/2014.06.25_summit_declaration.pdf

¹⁶ Intervju sa stručnjakom za Savet za regionalnu saradnju, Priština, 9. oktobar 2020.

¹⁷ Kosovo je dužno da pošalje zvanični zahtev Sekretarijatu CEFTA za promenu statusa/naziva. Pošto je struktura CEFTA vezana međunarodnim ugovorom, ovo moraju da usvoje i ratifikuju parlamenti svake članice CEFTA.

tranziciji, podstičući regionalnu integraciju i konvergenciju sa Evropskom unijom¹⁸. Međutim, važno je napomenuti da regionalne agende trebaju da podrže rešavanje bilateralnih pitanja između zemalja jer regionalna saradnja ne može da se koristi kao zamena za odnose između država.

BERLINSKI PROCES I REGIONALNE AGENDE

Saradnja je predstavljala prirodan tok za zemlje Centralne i Istočne Evrope, dok je za Zapadni Balkan uvek bila mnogo teža u mnogim aspektima.¹⁹ Nakon proširenja EU na istok u 2004. i kasnijeg pristupanja Bugarske i Rumunije u 2007, veliki umor je počeo da obeležava proces proširenja EU i nije bilo apetita za novim članicama.²⁰ To je imalo ozbiljne posledice po obećanje za Zapadni Balkan za pristupanje EU. Zbog toga se je trebalo ponovo angažovati sa ZB6 i to je postignuto inicijativom kancelarke Merkel u Berlinskom procesu i političkim podsticajem za saradnju koja je imala za cilj povezivanje ZB6 u oblastima saobraćaja i energetike, koji se kasnije proširio i na omladinsku razmenu i ekonomske veze.²¹

Uz sporazum o regionalnom predstavljanju i saradnji iz 2012. i Prvi sporazum između Kosova i Srbije o principima koji regulišu normalizaciju odnosa iz 2013, Berlinski proces je oblikovao regionalnu saradnju u regionu efektivnim uvođenjem novog formata „šestorke Zapadnog Balkana“ sa svim zemljama u ravnopravnom položaju.²² Format „šestorke Zapadnog Balkana“ okuplja zemlje koje su, manje-više, u istoj fazi približavanja EU i koje dele cilj integrisanja u Evropsku uniju i suočavaju se sa sličnim izazovima u svom ekonomskom razvoju. Međutim, prvobitni utisak je bio da je to zamena za integraciju u EU – neka vrsta „mini-EU“, s obzirom

¹⁸ Evropska komisija, „Zapadni Balkan: Ekonomski i investicioni plan za podršku ekonomskom oporavku i konvergenciju“, 6. oktobar 2020, na https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1811

¹⁹ Razlika se pripisuje eri koju su obeležili procesi izgradnje nacija i države, a ključni problemi su raspad i haos na Zapadnom Balkanu. Za više, vidi Dorian Jano, Od „balkanizacije“ do „evropeizacije“: Faze složene transformacije Zapadnog Balkana, L'Europe en Formation, mart 2008, str. 55–69

²⁰ Mnogi u EU sa nelagodom gledaju na mogućnost primanja novih članica, posebno u vreme kada blok vodi sopstvene interne rasprave o tome kako se nositi sa demokratskim kretanjima unazad u Poljskoj i Mađarskoj. „Sa Mađarskom, Poljskom i Hrvatskom koje idu putem koje su krenule, nema apetita za uvoz novih zemalja sa istim problemima“, rekao je evropski diplomata koji radi u jednoj od zemalja Zapadnog Balkana, vidi The Guardian, „Ne skoro: EU raspršila nade balkanskih država u članstvo“, 18. maj 2018, na <https://www.theguardian.com/world/2018/may/18/no-time-soon-eu-dashes-membership-hopes-of-balkan-states-enlargement-sofia-summit>

²¹ Okosnica i najvažnija komponenta Berlinskog procesa je takozvana „Agenda povezivanja“, koja uključuje razvoj saobraćajne i energetske infrastrukture, poboljšanje regionalnih veza i pojednostavljenje kretanja roba i ljudi. Ovo se postiže „tvrđim merama“ kao što su regionalni ili nacionalni infrastrukturni programi i „mekim merama“ kao što su procedure za prelazak granice, poboljšanja železnice, informacionih sistema, sistema bezbednosti u saobraćaju i održavanja. Za više informacija, vidi Izveštaj Balkanske grupe, Berlinski proces za Zapadni Balkan: Koristi i izazovi za Kosovo, 17. januara 2018, na <https://balkansgroup.org/the-berlin-process-for-the-western-balkans-gains-and-challenges-for-kosovo/>

²² Ibid.

na nedostatak čvrstih obećanja za Zapadni Balkan za članstvo u EU.²³ Evropska unija (EU) je predstavila Berlinski proces kao olakšavanje za integraciju ZB6 u EU i iako je u početku pokrenuta kao četvorogodišnji proces, Berlinska agenda je kasnije „obnovljena“ novom agendom dajući prioritet idejama na pretvaranju regiona u atraktivno ekonomsko područje.²⁴

Berlinski proces je generisao dalje regionalne inicijative i uspehe, pre svega, potpisivanje Deklaracije o regionalnoj saradnji i rešavanju bilateralnih sporova, Investicioni forum komore Zapadnog Balkana, Regionalna kancelarija za saradnju mladih (RYCO) i potpisivanje Ugovora o saobraćajnoj zajednici (TCT).²⁵ Sledstveno, na četvrtom godišnjem samitu Berlinskog procesa u Trstu 2017, lideri ZB6 su se politički obavezali da će proširiti međusobnu ekonomsku integraciju u regionalnom ekonomskom području podržavajući Višegodišnji akcioni plan za regionalno ekonomsko područje (VAP REP).²⁶

REGIONALNO EKONOMSKO PODRUČJE (REP)

Lideri Zapadnog Balkana su podržali **Višegodišnji akcioni plan za regionalno ekonomsko područje na Zapadnom Balkanu (VAP REP)** na Berlinskom procesu održanom na samitu u Trstu, 12. jula 2017. Inicijativu je izradio RCC na zahtev šesterke Zapadnog Balkana (ZB6) za „unapređenje ekonomske saradnje na Zapadnom Balkanu“, a podržala Evropska komisija (EK).²⁷

VAP REP ima za cilj da „omogući nesmetan protok robe, usluga, kapitala i visokokvalifikovane radne snage“ širom Zapadnog Balkana u četiri komponente: Trgovina, investicije, mobilnost i digitalna integracija.²⁸

²³ Ibid.

²⁴ Govor nemačkog ministra spoljnih poslova Sigmara Gabriela na 8. Konferenciji ministara spoljnih poslova Jugoistočne Evrope u Aspenu, „Treba nam obnavljanje Berlinskog procesa!“, maj 2017, na <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/170531-bm-aspen/290346>

²⁵ Izveštaj Balkanske grupe, Berlinski proces za Zapadni Balkan: Koristi i izazovi za Kosovo, na <https://balkansgroup.org/en/the-berlin-process-for-the-western-balkans-gains-and-challenges-for-kosovo-2/>

²⁶ Ibid.

²⁷ Izjava sa sastanka premijera ZB6, Sarajevo, 16. mart 2017.

²⁸ RCC, Višegodišnji akcioni plan za regionalno ekonomsko područje šesterke Zapadnog Balkana, 12. jul 2017, na <https://www.rcc.int/docs/383/multi-annual-action-plan-for-a-regional-economic-area-in-the-western-balkans-six>

VIŠEGODIŠNJI AKCIONI PLAN ZA REGIONALNO EKONOMSKO PODRUČJE			
TRGOVINA	INVESTICIJE	MOBILNOST	DIGITALNA INTEGRACIJA
I.1. Olakšavanje slobodnog trgovanja robom I.2. Usklađivanje CEFTA tržišta sa EU I.3. Uspostavljanje regiona bez NTM i TDM I.4. Olakšavanje slobodne trgovine uslugama	II.1. Regionalna investiciona agenda II.2. Formalizacija agende kroz odgovarajuće instrumente II.3. Sprovođenje i praćenje investicionih reformi II.4. Promocija ZB kao zajedničke destinacije za II.5. Diverzifikovanje finansijskih sistema za povećanje investicija II.6. Pametan rast	III.1. Mobilnost istraživača III.2. Mobilnost stručnjaka III.3. Mobilnost studenata i radnika sa velikim veštinama	IV.1. Mreže i usluge digitalnog okruženja, povezivanje i pristup IV.2. Poverenje i sigurnost u digitalne usluge IV.3. Digitalna ekonomija i društvo IV.4. Digitalna ekonomija i društvo, ekonomija podataka, standardi i interakcija, inovacije

U okviru Regionalnog ekonomskog područja (REP), preduzete su sledeće mere:²⁹

- *Regionalni sporazum o romingu, potpisan aprila 2019. na Digitalnom samitu u Beogradu, je doveo do progresivnog smanjenja cena rominga od jula 2019. i ukidanja od jula 2021.*³⁰
- *Program regionalne investicione reforme (RAIR) je pokrenut u maju 2018. sa ciljem usklađivanja investicionih politika ZB6 sa standardima Evropske unije (EU) i najboljim međunarodnim praksama u okviru Strategije JIE 2020, Sporazuma o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi (CEFTA) i pretpristupnih i pristupnih procesa EU.*
- *Usvajanje Individualnih akcionih planova reformi (IAPR) za primenu RAIR, kao i Deklaracije o priznavanju visokoškolskih kvalifikacija na Zapadnom Balkanu.*

Sve radnje treba sprovesti do 2020; sa nekim radnjama poput olakšavanja slobodne trgovine uslugama i kompletiranja regionalne interkonekcije i integracije u panevropsku GÉANT³¹ mrežu koja se proteže do 2023.³²

Međutim, postoji visok stepen nezainteresovanosti među državama učesnicama u pogledu REP.³³ Predsednik Srbije Aleksandar Vučić je navodno predstavio ideju za regionalnu

²⁹ RCC, Godišnji izveštaj o sprovođenju Višegodišnjeg akcionog plana za regionalno ekonomsko područje na Zapadnom Balkanu, jul 2019, na <https://www.rcc.int/docs/478/annual-report-of-the-secretary-general-of-the-regional-cooperation-council-2019-2020>

³⁰ Za ceo tekst Sporazuma o romingu, vidi <https://www.rcc.int/docs/476/regional-roaming-agreement-for-the-western-balkans>

³¹ GÉANT je panevropska mreža za istraživanje i obrazovanje koja međusobno povezuje evropske nacionalne mreže za istraživanje i obrazovanje (NREN). Za više, vidi <https://www.geant.org/About>

³² RCC, Višegodišnji akcioni plan za regionalno ekonomsko područje šestorke Zapadnog Balkana, jul 2017, na

³³ Izveštaj Balkanske grupe, Berlinski proces za Zapadni Balkan: Koristi i izazovi za Kosovo, 17. januar 2018, na <https://balkangroup.org/>

ekonomsku uniju nakon razgovora sa premijerima Albanije i Bosne i Hercegovine, dok je Crna Gora, koja je najdalje napredovala u kriterijumima za pristupanje EU, bila protiv inicijative.³⁴ Kosovo nije pozdravilo inicijativu za zajedničko tržište, ali je vlada pristala na drugi oblik regionalne ekonomske saradnje – REP je bio kompromis u poslednjem trenutku.³⁵ Međutim, tadašnji kosovski premijer Isa Mustafa takođe je bio skeptičan prema sadržaju i kosovska vlada se posebno plašila da postane deo trgovinskog bloka kojim dominira Srbija koja još uvek ne priznaje nezavisnost Kosova.³⁶ Kao rezultat toga, mnoge političke izjave usmerene protiv REP su istu nazivale „Jugoslavijom plus Albanija“, iako su se zasnivale na površnom razumevanju, političkim pretpostavkama i nepoverenju prema susednim zemljama.³⁷ Kosovsko političko rukovodstvo nikada nije smatralo da je regionalna integracija sinhrona sa evropskom integracijom i zbog toga nijedna od institucija koje se bave sprovođenjem nikada nije sprovela analizu troškova i koristi REP.³⁸

[the-berlin-process-for-the-western-balkans-gains-and-challenges-for-kosovo/](#)

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

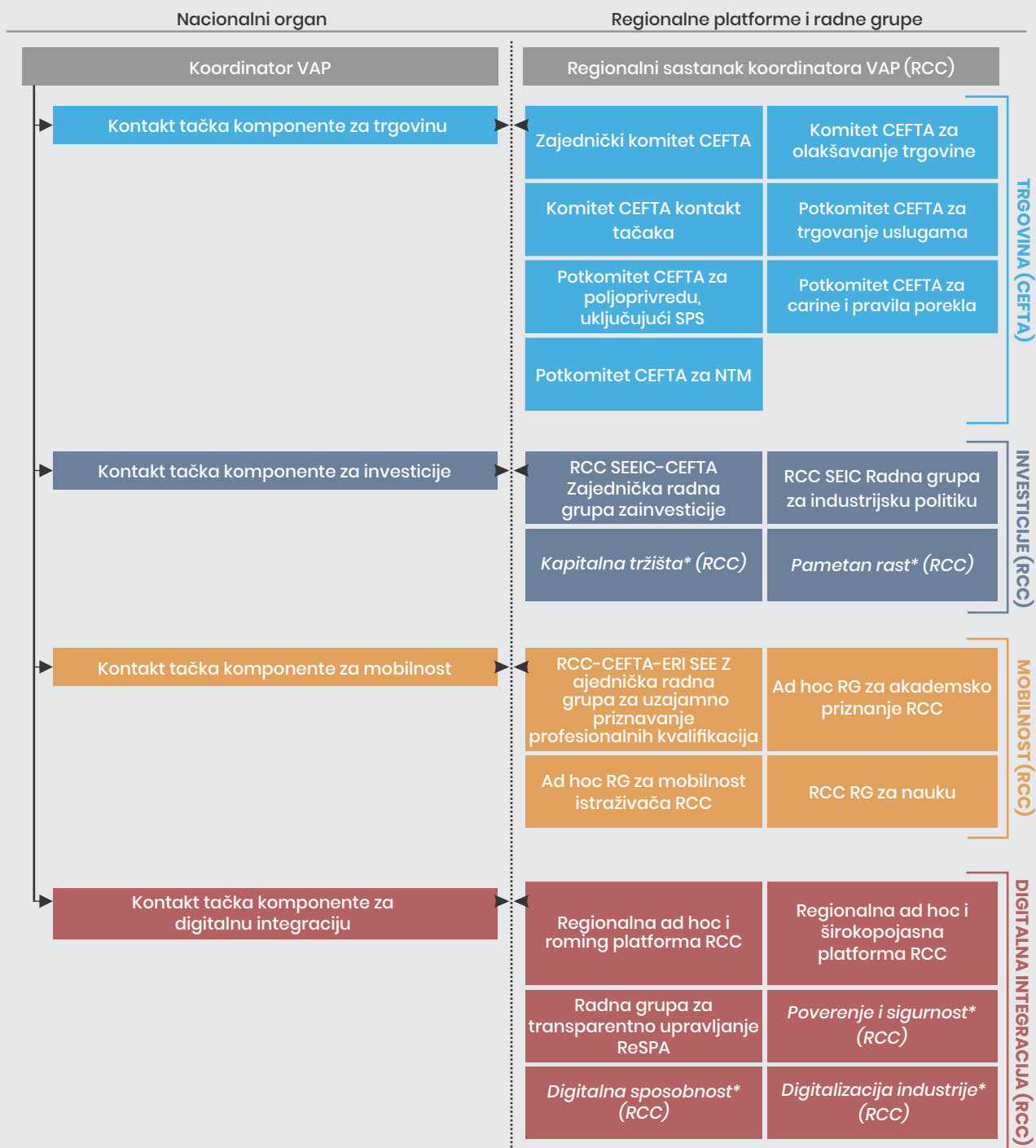
³⁶ Tadašnji premijer Kosova, Isa Mustafa, izjavio je da „Kosovo ne pozdravlja ovaj predlog sa oduševljenjem, bez obzira ko ga daje“, opisujući ga kao povratak u prošlost sa novom ambalažom, misleći na bivšu Federativnu Jugoslaviju. Za više informacija vidi Politico, „Trst je test za jedinstvo Zapadnog Balkana“, 7. novembar 2017. na <https://www.politico.eu/article/trieste-test-for-western-balkan-unity/>

³⁷ Mnoge druge zemlje ZB6 su se takođe u početku suprotstavile ovoj inicijativi. Za više informacija, vidi Izveštaj Balkanske grupe, Berlinski proces za Zapadni Balkan: Koristi i izazovi za Kosovo, 17. januar 2018, na <https://balkansgroup.org/the-berlin-process-for-the-western-balkans-gains-and-challenges-for-kosovo/>

³⁸ Intervju sa stručnjakom za RCC, Priština, 9. oktobar 2020.

Nadgledanje i izveštavanje VAP REP

PREGLED PRIMENE I UPRAVLJANJA VAP

*Mehanizmi regionalne saradnje u ovim oblastima trenutno ne postoje

Kako bi se nadgledalo i izveštavalo o primeni VAP REP, sve nacionalne vlasti ZB6 su imenovale nacionalne koordinate za VAP.³⁹ Takođe postoje i kontakt tačke za komponente za svaku od komponenti Višegodišnjeg akcionog plana (trgovina, investicije, mobilnost i digitalna integracija).⁴⁰ Ostale institucije koje učestvuju u procesu praćenja uključuju ministarstva trgovine, investicija, obrazovanja, istraživanja/nauke i inovacija i digitalne ekonomije, centralne banke, granične i carinske organe, tela za konkurenciju, komisije za hartije od vrednosti, berze, kancelarije ENIC/NARIC, regulatore za elektronske komunikacije i nacionalne statističke zavode.⁴¹

Regionalne strukture su takođe odgovorne za nadgledanje i izveštavanje o primeni VAP REP na sledeći način:

Sekretarijat CEFTA

Odgovoran za trgovinu

Sekretarijat RCC

Odgovoran za investicije, mobilnost i digitalnu integraciju. Pored toga, Sekretarijat RCC-a takođe izveštava šerpasima premijera o primeni VAP REP na redovnim sastancima šerpa koje saziva Evropska komisija.⁴²

Izveštaji o realizaciji VAP REP se pripremaju na sledeći način:

- I *Godišnji izveštaj se priprema sredinom godine i obuhvata detaljnu godišnju procenu napretka koji je zabeležen u svakoj od oblasti politika.*
- II *Skraćeni izveštaj se izrađuje na kraju svake kalendarske godine.*

Okvir za koordinaciju, izveštavanje i praćenje ima za cilj da održi blisko učešće nacionalnih uprava jer se primena na kraju odvija na nacionalnom nivou. Međutim, ovo ne prolazi bez poteškoća s obzirom na mnogobrojne institucije koje učestvuju u ovome. Štaviše, mnogi izveštaji o kvalitetu su zasnovani na samoj nacionalnoj upravi jer su one primarni izvor informacija i ne sprovodi se nikakvo drugo spoljno nadgledanje i izveštavanje. To otežava praćenje i proveru napretka jer ne postoji zajednički format izveštavanja koji se u potpunosti oslanja na svako od resornih ministarstava. Štaviše, nedostaje tabela rezultata za praćenje sprovođenja mera dogovorenih u Akcionom planu za REP, dok za predložene indikatore

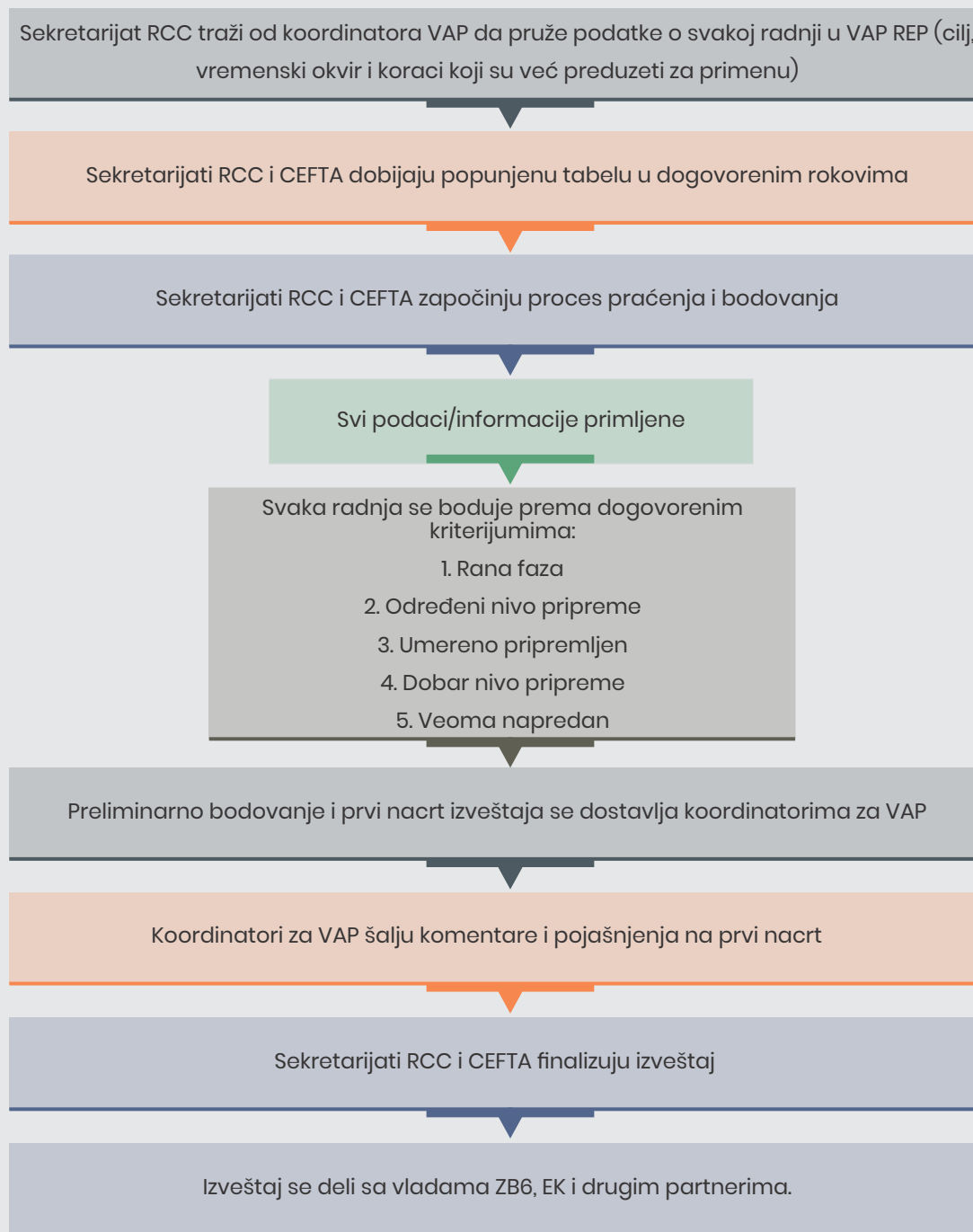
³⁹ RCC, Metodologija za nadgledanje i izveštavanje o višegodišnjem akcionom planu za regionalno ekonomsko područje šestorke Zapadnog Balkana <https://www.rcc.int/docs/473/methodology-on-monitoring-and-reporting-on-the-multi-annual-action-plan-for-a-regional-economic-area-in-the-western-balkans-map>

⁴⁰ Ibid, str. 2

⁴¹ Ibid, str. 2.

⁴² Šerpasi su glavni savetnici premijera koji prate Regionalno ekonomsko područje i Berlinski proces.

napretka („određeni nivo pripreme“, „umereno pripremljen“, „dobar nivo pripreme“ itd) nedostaju neophodni detalji za opisivanje složenih događaja.⁴³

⁴³ RCC, Metodologija za nadgledanje i izveštavanje o višegodišnjem akcionom planu za regionalno ekonomsko područje šestorke Zapadnog Balkana (VAP), 2. jul 2019, str. 3-4

Sprovođenje VAP REP

Sprovođenje VAP REP se suočava mnogim izazovima. Tekući bilateralni sporovi između Kosova i Srbije i Kosova i Bosne i Hercegovine su smanjili regionalni kapacitet za sprovođenje određenih mera, utičući tako na sveopštu primenu.⁴⁴ U trenutnom kontekstu, regionalna saradnja ne može zameniti rešavanje bilateralnih sporova, dok su bilateralne tenzije stalno prisutne težnja za regionalnom saradnjom je otežana.

Pored regionalnih izazova, pojedine zemlje u regionu takođe imaju različiti učinak u sprovođenju VAP REP. Nijedna od ZB6 nema potpuno funkcionalnu tržišnu ekonomiju, što utiče na sprovođenje komponenata povezanih sa trgovinom, investicijama i digitalnom integracijom.⁴⁵ Štaviše, rezultati i izazovi su neujednačeni u čitavom regionu jer su sve zemlje u različitim fazama procesa integracije u EU, neke su ispred drugih.

Takođe je potrebna tehnička pomoć za podršku nacionalnim upravama u sprovođenju mera VAP REP.⁴⁶ Digitalna integracija je najizazovnija komponenta VAP REP jer su za istu potrebne jake upravne sposobnosti, finansijska i tehnička pomoć i kapitalna ulaganja, posebno za širokopojasnu infrastrukturu, koja nedostaje u celom regionu.⁴⁷

Među pojedinačnim zemljama Zapadnog Balkana, Bosna i Hercegovina je jedinstvena zbog svog sistema vlasti koji sprovođenje reformi čini mnogo zahtevnijim. Srbija i Crna Gora su u naprednijoj fazi u oblastima pametnog rasta, trgovine i investicione reforme.⁴⁸ Dok su Severna Makedonija i Albanija bile uspešne u postavljanju osnova za digitalizaciju i reforme regulisanih profesija, kao i mobilnosti istraživača.⁴⁹

⁴⁴ Zbog „teških bilateralnih odnosa između Kosova i Srbije i Bosne i Hercegovine, regionalne inicijative su dostigle svoje granice“. Za više, vidi Balkanska grupa, Dijalog između Kosova i Srbije: Put do sporazuma, 5. oktobar 2020, na <https://balkansgroup.org/en/kosovo-serbia-dialogue-path-to-the-agreement/>

⁴⁵ Intervju sa stručnjakom za RCC, Priština, 9. oktobar 2020.

⁴⁶ RCC; Godišnji izveštaj o sprovođenju Višegodišnjeg akcionog plana za regionalno ekonomsko područje na Zapadnom Balkanu, jul 2019

⁴⁷ Intervju sa stručnjakom za RCC, Priština, 9. oktobar 2020.

⁴⁸ RCC; Godišnji izveštaj o sprovođenju Višegodišnjeg akcionog plana za regionalno ekonomsko područje na Zapadnom Balkanu, jul 2019, str. 17–23

⁴⁹ Ibid.

Kosovo zaostaje u svim oblastima i prepreke sa kojima se suočava u sprovođenju VAP REP su dvoslojne:

Političke prepreke

Međunarodni status Kosova, uključujući nepriznavanje od strane dve zemlje Zapadnog Balkana i pet država članica EU sprečava članstvo u mnogim međunarodnim organizacijama i regionalnim inicijativama. Na primer, Kosovo nije „pridružena zemlja“ u programu EU za finansiranje istraživanja „Horizont 2020“ i nije deo EURAXESS-a koji listira slobodna radna mesta i stipendije za istraživanje širom svojih članica i pridruženih zemalja.⁵⁰ Slično tome, nedostatak koda za zemlju za internet domen najvišeg nivoa za Kosovo zbog statusa otežava integraciju u GÉANT.⁵¹ Ovo ima direktan uticaj na učinak u primeni VAP REP.

Što se tiče trgovine Kosovo tek treba da ratifikuje i primeni Dodatni protokol 5 o olakšavanju trgovine CEFTA, kao i Dodatni protokol 6 o trgovini uslugama.⁵² Nedostatak političke stabilnosti i česti izbori su zakomplikovali stvar, zaustavili reformsku agendu, uključujući i pitanja vezana za trgovinu zbog carina koje su 2019. nametnute Bosni i Hercegovini i Srbiji.⁵³

Administrativne/tehničke prepreke

Kosovskim institucijama još uvek nedostaje iskustvo u učešću u brojnim organizacijama i saradnji na regionalnim projektima, što kao rezultat ima nedostatak kapaciteta za koordinaciju rada potrebnog za sprovođenje VAP REP.⁵⁴ Vladini službenici, uključujući druga resorna ministarstva i agencije, rade kao deo međuinstitucionalne grupe kako bi razvili opšti/zajednički stav o određenom pitanju, a koje u mnogim slučajevima kasnije treba razjasniti politički i predstaviti na regionalnom nivou.⁵⁵

Kosovsko finansijsko tržište istovremeno nije nerazvijeno i jedina je zemlja Zapadnog Balkana koja nema berzu.⁵⁶ Pored toga, kosovski kapaciteti u nauci, tehnologiji i inovacijama se oslikavaju nedostatkom investicija, ekspertize i međuinstitucionalne koordinacije. Nadležnosti

⁵⁰ Generalna direkcija Evropske komisije za istraživanje i inovacije, Pridružene zemlje Horizon 2020, na https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/3cp/h2020-hi-list-ac_en.pdf

⁵¹ GÉANT je panevropska mreža za istraživanje i obrazovanje koja međusobno povezuje evropske nacionalne mreže za istraživanje i obrazovanje (NREN), omogućavajući saradnju na projektima od bioloških nauka, opservatorija zemalja do umetnosti i kulture. Za više, vidi <https://www.geant.org/About>

⁵² Evropska komisija, Izveštaj za Kosovo* za 2020, Brisel, 6. oktobar 2020.

⁵³ Balkanska grupa, Kosovo 2020: Složena agenda za novu vladu, decembar 2019, na <https://balkansgroup.org/en/kosovo-2020-a-complex-agenda-for-the-new-government-2/>

⁵⁴ Intervju sa stručnjakom za RCC, Priština, 9. oktobar 2020.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Na Zapadnom Balkanu postoji šest berzi: Albanija – Tiranska berza (XTIR), Bosna i Hercegovina – Sarajevska berza (XSSE) i Banjalučka berza (XBLB), Crna Gora – Podgorička berza (XMNX), Severna Makedonija – Makedonska berza (XMAE) i Srbija – Beogradska berza (XBEL)

za sprovođenje inovacione politike (veza između politika za R&D i industrijskih politika) su podeljene između različitih resornih ministarstava i kosovske Agencije za investicije i podršku preduzeća (KIESA).⁵⁷

Na polju digitalne integracije, Kosovo je sprovelo mapiranje telekomunikacija, uključujući širokopojasnu mrežu, ali još uvek postoje problemi sa nedostatkom povezanosti u ruralnim oblastima.⁵⁸ Međutim, u toku je projekat za proširenje širokopojasnih mreža na ruralna područja na Kosovu do 2023, koji finansira Svetska banka.⁵⁹ Dok uvođenje digitalnog prelaska na Kosovu nije uspeo da postigne bilo kakav značajan napredak.⁶⁰ Sledstveno, starija tehnologija analognog televizijskog emitovanja tek treba da bude zamenjena digitalnim televizijskim prenosom.

STATUS KOSOVA U KOMPONENTAMA REP*	
TRGOVINA	- Carina od 100% koja je 21. novembra 2018. nametnuta za trgovanje sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom je bila protiv pravila CEFTA-e uzrokujući poteškoće u postizanju ciljeva u ovoj komponenti. Carina je takođe imala efekte političkog prelivanja i na druge komponente i njihovu primenu.
INVESTICIJE	- Akcioni plan za investicionu reformu (IAPR) je usvojen u martu 2019. odlukom Vlade. - Da bi se omogućilo sprovođenje IAPR, Kosovo je osnovalo radnu grupu zaduženu za sprovođenje dogovorenih investicionih reformi od novembra 2018. i ista uključuje relevantne institucije, civilno društvo i udruženja preduzeća. - U promociji investicija, laka automobilska proizvodnja je bila ciljana kao prioritetni sektor, zajedno sa IKT, a Nemačka, Austrija i Švajcarska odabrane su kao ciljna tržišta za kontakt sa investitorima. - Kosovo je pripremio analizu ulaska investicija i osnivanja i identifikovalo glavne prepreke. Takođe se radi na opsežnoj analizi zaštite i zadržavanja investicija uz tehničku pomoć Svetske banke. - U pogledu razvoja finansijskog tržišta, kosovska investiciona politika i pravni okvir bi imali koristi od daljeg unapređenja, sa posebnim fokusom na harmonizaciju sa EU i uspostavljanjem mehanizama zaštite investicija u okviru Međunarodnih investicionih sporazuma (MUO). - Kosovo nema tržište kapitala; uspostavljanje istog i omogućavanje trgovine hartijama od vrednosti bi pomoglo u proširenju i diverzifikovanju pristupa finansijama. - Kosovu nedostaje priprema za pametnu strategiju rasta i znatno zaostaje za ostalim zemljama ZB6 u ovoj oblasti

⁵⁷ Politika inovacija je veza između politika za R&D i industrijskih politika i ima za cilj stvaranje okvira za iznošenje ideja na tržište.

⁵⁸ Kosovski elektronski atlas dostupan na <https://broadband.rks-gov.net/med-atlas/>

⁵⁹ Projekat Kosovske digitalne ekonomije (KODE), koji je podržala Svetska banka, će do 2023. unaprediti i proširiti širokopojasnu infrastrukturu na 200 sela, sa ukupnom populacijom od oko 60.000 stanovnika. Za više, vidi <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P164188>

⁶⁰ Evropska komisija, Izveštaj za Kosovo* za 2020, Brisel, 6. oktobar 2020.

MOBILNOST	- Sve ekonomije ZB, osim Kosova, imaju svoje predstavnike u Evropskom strateškom forumu za istraživačke infrastrukture (ESFRI). Kosovo tek treba da preduzme prve formalne korake za pokretanje procesa. - Sve ekonomije ZB, osim Kosova, su uspostavile EURAXESS uslužne centre i povezane EURAXESS portale za zapošljavanje, mada u regionu ima malo podataka o slobodnim radnim mestima za istraživače.
DIGITALNOST	- Širenje širokopojasne infrastrukture napreduje vrlo dobro na Kosovu – sprovedeno je u oko 40 sela. - Elektronski atlas za širokopojasnu infrastrukturu je operativan, a Skupština je odobrila zajam Svetske banke (20,7 miliona evra za ulaganje u širokopojasnu mrežu tokom 2019–2023). - ZB6 radi na uspostavljanju Kancelarije za širokopojasnu kompetenciju (KŠK)/kontakt tačke za KŠK. KŠK je na Kosovu osnovan kao deo Ministarstva ekonomije i životne sredine. - Kosovo je jedina zemlja u regionu koja nije završila regionalno povezivanje i integraciju u panevropski GÉANT. Međutim, primećen je određen napredak, pošto je Kosovo završilo studiju izvodljivosti za povezivanje na GÉANT mrežu. - Razmena informacija o kibernetičkim pretnjama je privukla veliku pažnju na Zapadnom Balkanu. Na Kosovu je funkcionalizovana platforma za prijem i snimanje različitih incidenata povezanih sa sigurnošću mreža i elektronskih komunikacionih usluga. - Kosovo preduzima konkretne aktivnosti na premošćavanju jaza u digitalnim i poslovnim veštinama kao deo projekta „Podrška EU za konkurentnost kosovskog IKT sektora“, koji se finansira iz IPA 2017 (3 miliona evra, počev od 2019. na period od 3 godine). - U okviru projekta KODE, koji je podržan pozajmicom od Svetske banke, biće uloženo 1,65 miliona evra u obuku kosovske omladine i njihovo povezivanje sa mogućnostima za on-line rad, prvenstveno se usmeravajući na nezaposlene ili nedovoljno zaposlene mladiće i devojkke.

Tabela koju je sastavio RCC, Godišnji izveštaj o sprovođenju Višegodišnjeg akcionog plana za regionalno ekonomsko područje na Zapadnom Balkanu, jul 2019. (RCC od tada nije objavio nijedan novi izveštaj)

Tokom Junckerove komisije Evropska komisija je bila usko uključena u praćenje VAP REP jer je želela konkretne rezultate pre Berlinskog procesa i Samita 2019. u Poznanju u Poljskoj. Tadašnji komesar za evropsku susedsku politiku i pregovore o proširenju, Johannes Hahn, poslao je pisma liderima ZB6 naglašavajući područja na kojima bi svaka zemlja trebalo da se usredsredi u primeni VAP REP.⁶¹ Ovo je bilo delimično uspešno nakon potpisivanja Sporazuma o regionalnom romingu (SRR) i kasnijeg predstavljanja istog na Samitu u Poznanju 2019. Međutim, uzajamno priznavanje profesionalnih kvalifikacija je skinuto sa dnevnog reda pošto se Srbija povukla zbog fundamentalnog neslaganja u vezi sa Kosovom.⁶²

⁶¹ Intervju sa stručnjakom za RCC, Priština, 9. oktobar 2020.

⁶² Samit Zapadnog Balkana u Poznanju, zaključci predsedavajućeg 5. jul 2019, na https://www.premier.gov.pl/files/files/chairs_conclusions.pdf

„MINI-ŠENGEN“

U Novom Sadu u Srbiji je 10. oktobra 2019. započeo novi paralelni proces dok su predsednik Srbije, Aleksandar Vučić, premijer Albanije, Edi Rama, i premijer Severne Makedonije, Zoran Zaev, najavili tzv. „**Mini-šengen**“ nastojeći da do kraja 2021. uspostave slobodu kretanja ljudi, robe, usluga i kapitala na Zapadnom Balkanu koristeći samo LK.⁶³ Inicijativu je podržao specijalni izaslanik za Zapadni Balkan i američki ambasador u Nemačkoj, Ričard Grenel, koji je izdao izjavu u kojoj poziva Kosovo da se uključi kako bi ova inicijativa bila uspešna.⁶⁴ Dodatni sastanci su održani 10. novembra 2019. u Ohridu, u Severnoj Makedoniji, i 21. decembra 2019. u Tirani, Albaniji, na kojima se razgovaralo o predlozima za postizanje „četiri slobode“, uključujući usvajanje okvirnog sporazuma za vanredne civilne situacije, poznat kao Protokol iz Drača.⁶⁵

U okviru tzv. „Mini-šengena“ su do sada preduzeti sledeći koraci:⁶⁶

- *Memorandum o slobodnom kretanju ljudi samo uz LK i objedinjavanje procedura za izdavanje radnih dozvola za sve građane zemalja ZB.*
- *24-časovno funkcionisanje graničnih kontrola za fitosanitarne i veterinarske kontrole.*
- *Završeni pregovori između Severne Makedonije i Srbije za izgradnju novog graničnog prelaza Lojane – Miratovac.*
- *Sporazum između carinskih uprava severne Makedonije i Albanije o sistemu sve na jednom mestu na graničnom prelazu Kjafasan, a sa Srbijom na graničnom prelazu Tabanovce, sa ciljem da postane sistem stalnog funkcionisanja (granični prelazi bez zaustavljanja).*
- *Uvođenje sistema bez papira za pojednostavljenje carinskih postupaka.*

Kosovo je odbilo da se pridruži zbog nepriznavanja od strane Srbije i Bosne i Hercegovine.⁶⁷ Pored toga, postojala je zabrinutost da će srpsko tržište sa svojom ekonomijom dominirati, a inicijativa je označena kao „mini Jugoslavija koju vodi predsednik Srbije, Vučić“.⁶⁸ Crna Gora

⁶³ Predsednik Vučić: „Dokument koji ćete videti zasnovan je na slobodi kretanja kapitala, robe, usluga i ljudi.“

Za više, vidi <https://www.predsednik.rs/en/press-center/news/president-vucic-meets-the-prime-minister-of-the-republic-of-north-macedonia-and-the-prime-minister-of-the-republic-of-albania>

⁶⁴ Američka ambasada i konzulati u Nemačkoj, „Izjava o mini-šengenu Zapadnog Balkana“, 14. novembar 2019, na <https://de.usembassy.gov/statement-on-western-balkans-mini-schengen/>

⁶⁵ Vlada Republike Severne Makedonije, „Konferencija za štampu lidera ZB u Tirani“, 26. decembar 2019, na <https://vlada.mk/node/19902?ln=en-gb>

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Predsednik Kosova Hashim Thaçi: „Kosovo ne želi da zameni svoju evro atlantsku perspektivu za regionalnu“. Za više, vidi <https://europeanwesternbalkans.com/2019/11/10/leaders-agree-on-further-steps-towards-mini-schengen-in-ohrid/>

⁶⁸ Lider LDK – Demokratski savez Kosova, Isa Mustafa: „Na prvi pogled izgledaju kao atraktivni predlozi, ali u suštini vode do nove Jugoslavije, sa Albanijom, ali bez Hrvatske i Slovenije. To su ideje koje nismo podržali tokom našeg vremena na vlasti i mi, kao

i Bosna i Hercegovina su prisustvovala ovim sastancima, iako su izjavile da su usredsređene na pridruživanje Evropskoj uniji.⁶⁹

Na samitu u Beloj kući u Vašingtonu, održanom 4. septembra 2020. godine, Kosovo i Srbija su potpisali sporazume o ekonomskoj normalizaciji, svaka po jedan dokument, koji se razlikuju u poslednjoj tački u vezi sa Izraelom.⁷⁰ Ovim sporazumom, Kosovo je pristalo da postane deo „**Mini-šengena**“ i dogovorilo da sa Srbijom sprovede sporazum o autoputevima, železničkim vezama i avio linijama.⁷¹ Ubrzo nakon toga, 14. oktobra 2020, Srbija je počela da primenjuje Sporazum o integrisanom upravljanju granicom između Kosova i Srbije na graničnom prelazu Merdare, čija je funkcionalizacija takođe bila deo sporazuma.⁷²

Nakon odlaganja sastanaka o „**Mini-šengenu**“ zbog pandemije COVID-19, inicijativa je obnovljena 30. oktobra 2020, kada su trojica lidera, Srbije, Albanije i Severne Makedonije, održala video sastanak i izjavila da je „inicijativa u potpunosti u skladu sa Berlinskim procesom“.⁷³ Takođe su se složili da formiraju stalnu radnu grupu sa predstavnicima vlade iz svake zemlje učesnice „kako bi se ubrzao proces potpisivanja i sprovođenja dogovorenih aktivnosti“.⁷⁴ Tokom on-line samita organizovanog 9. novembra 2020. u okviru „**Mini-šengen**“ inicijative, lideri Srbije, Albanije i Severne Makedonije su potpisali memorandum o razumevanju za saradnju u borbi protiv pandemije koronavirusa i omogućavanje prelaska granice sa LK.⁷⁵ Pored toga, državljani tri zemlje moći će da se leče besplatno u bilo kojoj od tri zemlje ako su zaraženi COVID-19.⁷⁶

Demokratski savez Kosova, ih nećemo podržati ni u vladi ni kao deo opozicije.“ Vidi, Prishtina Insight „Kosovo okleva da se pridruži „Balkanskom mini-šengenu“, 13. novembar 2019, na <https://prishtinainsight.com/kosovo-reluctant-to-join-balkan-mini-schengen/>

⁶⁹ Euronews, „Lideri Zapadnog Balkana planiraju sopstvenu „Mini-šengensku“ zonu“, 11. novembar 2019, na <https://www.euronews.com/2019/11/11/western-balkan-leaders-plot-their-own-mini-schengen-zone>

⁷⁰ Kosovo i Izrael su se dogovorili o međusobnom priznanju. Dok se Srbija složila da otvori privrednu kancelariju i državne kancelarije ministarstava u Jerusalimu 20. septembra 2020. i preseli ambasadu u Jerusalim do 1. jula 2021. Za više, vidi <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-president-vucic-serbia-prime-minister-hoti-kosovo-trilateral-meeting/>

⁷¹ Za potpun pregled sporazuma pogledajte Balkan Insight, „Da li je dogovor između Kosova i Srbije vredan papira na kom je napisan?“, 10. septembar 2020, na <https://balkaninsight.com/2020/09/10/birn-fact-check-is-the-kosovo-serbia-deal-worth-the-paper-its-written-on/>

⁷² U 2011. Kosovo i Srbija su sklopili Sporazum o integrisanom upravljanju granicama (IBM) kao deo dijaloga u Briselu koji moderira EU, saglasivši se da će izgraditi zajednički stalni granični prelaz i prebaciti osoblje, ali Srbija je kontinuirano odbijala da ga primeni. Za više vidi u Gazeta Express, „Srbija konačno priznaje granicu Kosova prebacujući osoblje na zajednički granični prelaz na Merdaru“, 14. oktobar 2020, na <https://www.gazetaexpress.com/serbia-finally-recognizes-kosovo-border-by-staffing-common-border-crossing-point-facility-at-merdare/>

⁷³ European Western Balkans, „Vučić, Zaev i Rama održali su video sastanak o „Mini-šengenu“, 30. oktobar 2020, na <https://europeanwesternbalkans.com/2020/10/30/vucic-zaev-and-rama-held-a-video-meeting-on-mini-schengen/>

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ European Western Balkans, „Severna Makedonija, Albanija i Srbija potpisale memorandum za borbu protiv koronavirusa“, 9. novembar 2020, na <https://europeanwesternbalkans.com/2020/11/09/north-macedonia-albania-and-serbia-signed-a-memorandum-to-fight-coronavirus/>

⁷⁶ Ibid.

Za razliku od ostalih prethodnih regionalnih inicijativa koje su od samog početka uključivale svih šest zemalja, „**Mini-šengen**“ inicijativa nije pridobila isti konsenzus. Nije uspela da se utemelji i privuče političku podršku kao posebna inicijativa. Štaviše, politički kontekst u to vreme je bio veoma napet zbog odbijanja EU da otvori pregovore o članstvu sa Albanijom i Severnom Makedonijom.⁷⁷ Hitnost pod kojom su se odvijale sve ove deklaracije nije dozvolila dovoljno vremena da se na odgovarajući način pripremi politički teren za pridobijanje drugih zemalja Zapadnog Balkana koje nisu bile sigurne oko pridruživanja. Kao takva, ova inicijativa je primljena sa puno skepticizma ne samo na Kosovu, već i Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori.⁷⁸

Bosna i Hercegovina je zbog svojih unutrašnjih podela bila pažljiva i umerena u pogledu ove inicijative, kao i sa svim drugim regionalnim inicijativama.⁷⁹ Ova inicijativa imala bi direktan efekat na odnose između Kosova i Bosne i Hercegovine, pri čemu potonja ne priznaje prvu.⁸⁰ Pozicija Crne Gore je od početka bila nejasna; njihov predstavnik je prisustvovao na sastancima u Ohridu i Tirani i tvrdio da im treba više vremena da prouče implikacije koje ovo moglo imati na proces pristupanja Crne Gore u EU.⁸¹ Kao mala zemlja, Crna Gora si ne može priuštiti da preusmeri svoje resurse za integraciju u EU na produbljivanje regionalne integracije.⁸²

Sada je Bosna i Hercegovina pod pritiskom da se pridruži nakon što se Kosovo složilo da se pridruži „**Mini-šengenu**“. Štaviše, u zavisnosti od toga koja koalicija bude konstituisala sledeću vladu u Crnoj Gori nakon parlamentarnih izbora 2020, može doći do promene u stavu prema inicijativi. Opozicija, koja uključuje političke stranke sa prosrpskim stavovima i orijentisane prema prosrpskim glasačima bi verovatno tražila bliže odnose sa Srbijom i bila otvorena za mogućnost pridruživanja „**Mini-šengenu**“ kao rezultat toga.⁸³

⁷⁷ BBC, „EU blokira kandidature za članstvo Albanije i Severne Makedonije“, 18. oktobar 2019, na <https://www.bbc.com/news/world-europe-50100201>

⁷⁸ Kosovski predsednik Hashim Thaçi izjavio je da su „sastanci „besmisleni“ sve dok Srbija i Bosna i Hercegovina ne priznaju nezavisnost Kosova“. Za više, vidi <https://europeanwesternbalkans.com/2019/11/10/leaders-agree-on-further-steps-towards-mini-schengen-in-ohrid/>

⁷⁹ Dejtonskim sporazumom iz 1995. potrebno je da sva tri entiteta (bošnjački/srpski/hrvatski) u BiH pristanu na bilo koje glavno spoljno-političko pitanje.

⁸⁰ Građanima Kosova je potrebna viza za ulazak u Bosnu i Hercegovinu od 2008, koja se izdaje na posebnom papiru. Kosovo je uvelo reciprotitet u viznoj politici u 2011.

⁸¹ Crnogorski ministar ekonomije je izjavio da je, u kontekstu međunarodnih organizacija i programa, zemlja već ispunila značajan deo onoga što je uključeno u inicijativu „Mini-šengena“. Za više, vidi Balkan Insight, „Crna Gora odbija balkanski predlog za „Mini šengen“, 12. novembar 2019, na <https://balkaninsight.com/2019/11/12/montenegro-rejects-balkan-mini-schengen-proposal/>

⁸² Crna Gora je do sada otvorila svih 35 poglavlja u njihovim pregovorima sa EU, a privremeno zatvorila tri, čineći je prvom među onima koji još pregovaraju (Srbija i Turska). Za više, vidi https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/montenegro_en

⁸³ Rezultati parlamentarnih izbora u avgustu 2020. rezultovali su uskom pobedom opozicije koja je okončala gotovo 30-godišnju vladavinu vladajuće stranke Mila Đukanovića, Demokratske partije socijalista (DPS). Za više vidi Euronews, „Izbori u Crnoj Gori: Ko su pobedničke opozicione struje i za šta se zalažu?“, 2. septembar 2020, na <https://www.euronews.com/2020/09/02/montenegro-election-who-are-the-triumphant-opposition-factions-and-what-do-they-stand-for->

ZAJEDNIČKO REGIONALNO TRŽIŠTE (ZRT)

Podrška SAD za „**Mini-šengen**“ je podstakla EU i RCC da preuzmu proaktivniju ulogu u nekoliko istih oblasti obuhvaćenih inicijativom i sporazumom u razgovorima u kojima su posredovale SAD na Samitu u Beloj Kući u septembru 2020. Kao rezultat toga, **Akcioni plan za Zajedničko regionalno tržište (ZRT)** se bavi sličnim pitanjima kojima se bavi „**Mini-šengen**“, posebno sa onima koja se odnose na „četiri slobode“ evropskog jedinstvenog tržišta, a koja su takođe delimično obuhvaćena u CEFTA i VAP REP, stvarajući „dopunjujući most između regionalnih inicijativa“.⁸⁴

Zajedničko regionalno tržište (ZRT) ima za cilj stvaranje regionalnog tržišta zasnovanog na pravilima i procedurama EU i približavanje Zapadnog Balkana jedinstvenom evropskom tržištu, a podržali su ga lideri zemalja šestorke Zapadnog Balkana na Berlinskom procesu na Samitu u Sofiji u Bugarskoj 10. novembra 2020.⁸⁵ Inicijativa se nadovezuje na dostignuća i lekcije naučene iz Regionalnog ekonomskog područja (REP), a u čijem sprovođenju su zabeleženi mešoviti rezultati. Novi **Akcioni plan za zajedničko regionalno tržište (ZRT)** koji treba sprovesti do kraja 2024. uključuje nekoliko radnji u četiri ključne oblasti:⁸⁶

1	Regionalno trgovinsko područje	Slobodno kretanje robe, usluga, kapitala i ljudi, uključujući ključne presecajuće mere, kao što su Zelene trake, kako bi bile u istoj liniji sa pravilima i standardima EU i pružile mogućnosti kompanijama i građanima.
2	Regionalno investiciono područje	Usklađivanje investicione politike sa standardima EU i najboljom međunarodnom praksom i promovisanje regiona pred stranim investitorima.
3	Regionalno digitalno područje	Integracija Zapadnog Balkana u panevropsko digitalno tržište
4	Regionalno industrijsko i inovaciono područje	Transformacija industrijskih sektora, oblikovanje lanaca vrednosti kojima pripadaju

Sprovođenjem radnji u četiri ključna gorenavedena područja, Zajedničko regionalno tržište nastoji da:⁸⁷

⁸⁴ Izjava Ministra spoljnih poslova Severne Makedonije, Bujara Osmanija, na forumu tink-tenkova i civilnog društva u Berlinskom procesu, Sofija 2020, 9. novembar 2020 na <https://ecfr.eu/event/berlin-process-think-tank-and-civil-society-forum-sofia-2020/>

⁸⁵ RCC, „Zajedničko regionalno tržište“, na <https://www.rcc.int/pages/143/common-regional-market>

⁸⁶ RCC, Zajedničko regionalno tržište, Akcioni plan, 9. novembar 2020, na <https://www.rcc.int/docs/543/common-regional-market-action-plan>

⁸⁷ Ibid.

OBLASTI**Regionalno
trgovinsko područje****CILJEVI**

- Uzajamno priznavanje sertifikata i rezultata testova industrijskih i poljoprivrednih proizvoda; ovlašćeni ekonomski operateri (OEO); profesionalne kvalifikacije; i licence u turizmu, odabranim finansijskim uslugama i drugim ključnim uslužnim sektorima.
- Uspostavljanje regionalnog tržišta e-trgovine usvajanjem osnovnih usklađenih pravila i principa unutrašnjeg tržišta olakšavanjem carinjenja paketa i uklanjanjem geoblokiranja.
- Usvajanja zelenih traka i omogućavanja usluga dostupnim 24 sata dnevno, 7 dana u nedelji na proširenoj mreži GP/ZP i uvođenje zelene trake na graničnim prelazima sa EU.
- Proširenje i poboljšanje upravljanja rizikom u CEFTA i sistematska razmena elektronskih podataka (SEED) sa svim agencijama koje su uključene u carinjenje robe.
- Uspostavljanje sistema sve na jednom mestu na izabranim prelazima i smanjenje vremena čekanja na GP/ZP na 70% trenutnog vremena čekanja.
- Uvođenje zajedničke procedure za praćenje tarifa i drugih mera koje olakšavaju uslugu dostave paketa.
- Usvajanje paketa za liberalizaciju trgovine uslugama kako bi se između ostalog omogućilo pružanje usluga bez obaveznog osnivanja i odobrenja, u skladu sa poglavljem 3 pravnih tekovina EU.
- Usvajanje novih, efikasnijih pravila o rešavanju sporova i rešavanju necarinskih barijera u CEFTA.
- Smanjenje troškova za regionalna plaćanja i priprema za pridruživanje jedinstvenom području plaćanja u evrima (SEPA).
- Omogućavanje mobilnost za studente, istraživače i profesore.
- Uvođenje slobode kretanja sa LK u okviru šestorke Zapadnog Balkana.
- Ukidanje radnih dozvole za transfere unutar kompanija i ugovorene pružaoce usluga.
- Omogućavanje prenosivosti socijalnih prava

**Regionalno
investiciono
područje**

- Sprovođenje regionalne kampanje za promovisanje investicija kroz saradnju regionalnih agencija za promociju investicija radi zadržavanja i promocije.
- Izrada regionalnih kriterijume za usmeravanje i postupke za mehanizme skringa na ekonomskom nivou za brzu reakciju na zabrinutost o SDI na osnovu novih standarda i politike EU i uzimajući u obzir pojedinačne ekonomije i prioritete politike regiona.
- Privlačenje novih investicija dovodi do obećavajućih održivih regionalnih lanaca vrednosti za region ZB6.
- Sklapanje međunarodnih ugovora o ulaganju (MUO) posebno usmerenih na ekonomiju, između EU i svake od šestorke Zapadnog Balkana.

**Regionalno digitalno
područje**

- Omogućavanje pristupa fiksnom širokopojasnom internetu za najmanje 95% domaćinstava, kao i za najmanje 90% domaćinstava brzinom od najmanje 30 Mbps u svakoj ekonomiji.
- Uspostavljanje besplatnog rominga i smanjenje troškova rominga između Zapadnog Balkana i EU.
- Uspostavljanje regionalnog koordinisanog procesa usklađivanja spektra evropskih pionirskih opsega 5G i primena koordinisanog pristupa u procesu dodele 5G radio frekvencija i regionalnog 5G pilotiranja.
- Izrada strategije digitalnih veština kako bi se podržalo usvajanje digitalnih veština i podržalo digitalno usavršavanje i prekvalifikovanje.
- Usvajanje okvira za uzajamno priznavanje elektronskih potpisa kao i drugih oblika e-ID i usluga poverenja zasnovanih na relevantnim pravnim tekovinama EU.
- Usklađivanje regionalnih radnji kako bi se osigurala zaštita ličnih podataka i privatnosti na Zapadnom Balkanu.

Regionalno industrijsko i inovaciono područje

- Integracija regiona u Evropski istraživački prostor.
- Podrška u sprovođenju različitih radnji koje proističu iz Agende za Zapadni Balkan za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, omladinu i sport, koju Evropska komisija planira da usvoji tokom prvog tromesečja 2021.
- Pokretanje regionalne šeme za start-apove i ranu fazu inovacija, uključivanjem mešovito finansiraju iz javnog i privatnog sektora.
- Stvaranje regionalne mreže habova za digitalne inovacije.
- Nadogradnja regionalne on-line platforme za MSP za podršku inovacijama i internacionalizaciji MSP.
- Sklapanje regionalnih protokola za lance snabdevanja u odabranim industrijama/lancima vrednosti.
- Mapiranje i nadogradnja automobilske lanaca snabdevanja u regionu kako bi se ublažili poremećaji u industriji.
- Izrada novih regionalnih lanaca vrednosti u zelenoj i kružnoj ekonomiji kako bi se iskoristio još neiskorišćeni potencijal.
- Izrada paketa turističkih ponuda za region i sprovođenje zajedničkih promotivnih napora.
- Podrška razvoju poljoprivredno-prehrambene industrije u regionu u skladu sa standardima EU.
- Podrška razvoju regionalnih kreativnih industrija.
- Unapređenje konkurentnosti i energetske efikasnosti metaloprerađivačke industrije.
- Osnivanje regionalne inicijative za prenos znanja kako bi se iskoristio potencijal dijaspor regiona i podstakla cirkulacija mozgova.
- Olakšanje uspostavljanja Mreže zelenih start-apova na Zapadnom Balkanu kako bi se ubrzao rast zelene ekonomije.
- Uspostavljanje regionalne mreže žena u STEM-u za sledeću deceniju kako bi se podstaklo veće učešće devojaka i žena u STEM obrazovanju i karijeri.
- Stvaranje mreže preduzetnica Zapadnog Balkana kako bi se podstakle žene da pokrenu preduzetničke karijere.

Očekuje se da metodologija za praćenje i izveštavanje, koju tek treba da razraditi, obuhvati i dinamičku tablicu rezultata, koja će biti dizajnirana da odražava promene u realnom vremenu i omogući zainteresovanim stranama, uključujući građane, da daju svoj doprinos o efikasnosti preduzetih koraka.⁸⁸

Pored zajedničkog regionalnog tržišta, Zelena agenda za Zapadni Balkan, koja je predviđena Evropskim zelenim dogovorom, je takođe usvojena na Samitu u Sofiji 10. novembra 2020. od strane lidera Zapadnog Balkana, a koja će biti podržana u Ekonomskom i investicionom planu za Zapadni Balkan koji je Evropska komisija usvojila 6. oktobra 2020.⁸⁹

⁸⁸ RCC, Zajedničko regionalno tržište, Akcioni plan, 9. novembar 2020, na <https://www.rcc.int/docs/543/common-regional-market-action-plan>

⁸⁹ RCC, Zelena agenda za zapadni Balkan, 10. novembar 2020, na <https://www.rcc.int/docs/548/green-agenda-for-the-western-balkans>

Zelena agenda za Zapadni Balkan predviđa mere koje će EU i Zapadni Balkan usvojiti zajedno i predviđa radnje oko pet stubova, koji su takođe obuhvaćeni Evropskim zelenim dogovorom:⁹⁰

- *Klimatske radnje, uključujući dekarbonizaciju, energiju i mobilnost*
- *Kružna ekonomija, rešavanje otpada, reciklaža, održiva proizvodnja i efikasno korišćenje resursa*
- *Biodiverzitet, čiji je cilj zaštita i obnavljanje prirodnog bogatstva regiona*
- *Borba protiv zagađenja vazduha, vode i tla*
- *Održivi prehrambeni sistemi i ruralna područja*

Kao i kod prethodne inicijative, **Regionalnog ekonomskog područja**, sprovođenje je glavni izazov i za **Zajedničko regionalno tržište**. Budući da je većina ovih pitanja tehnička, ZB6 ih moraju detaljno razmotriti kako bi se pripremili za postepenu primenu u nacionalnom kontekstu. To je lakše reći nego učiniti jer su većina problema između Kosova i Srbije i Kosova i Bosne i Hercegovine tehnička pitanja koja zahtevaju politička rešenja.⁹¹ Za **Zajedničko regionalno tržište** će biti teško da se prevaziđu postojeći bilateralni sporovi između zemalja ZB6. Treba rešiti bilateralne sporove i ukloniti barijere. Pored toga, vlade imaju poteškoće u ispunjavanju svojih agendi i ugrožavaju ih unutrašnje trzavice. Bez rešavanja ovih pitanja, **ZRT** će se zaglaviti i imati istu sudbinu kao i druge regionalne inicijative.

⁹⁰ Evropska komisija, Uputstva za sprovođenje Zelene agende za Zapadni Balkan, 6. oktobar 2020, na https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/green_agenda_for_the_western_balkans_en.pdf

⁹¹ Pitanja poput registarskih tablica, pravila o poreklu, čekanje na pečate na granicama, diplome akreditovanih univerziteta na Kosovu itd.

KOMPARATIVNA ANALIZA

Sve tri regionalne inicijative – **Regionalno ekonomsko područje**, „**Mini-šengen**“ i **Zajedničko regionalno tržište**, na jedan ili drugi način nastoje da preslikaju na Zapadnom Balkanu na regionalnom nivou „četiri slobode“ Evropske unije i razlikuju se po obliku, a ne i po suštini. Međutim, za razliku od „**Mini-šengena**“, **Zajedničko regionalno tržište** i **Regionalno ekonomsko područje** su inherentno povezani jedno sa drugim i određene mere prve se nadovezuju na mere druge.

U trgovini sve imaju za cilj da obezbede slobodan protok robe, usluga, investicija i kvalifikovanih ljudi bez carina, nameta ili drugih nepotrebnih prepreka. U tom pogledu, „**Mini-šengen**“ namerava da olakša navedeno upotrebom LK, koncept koji je takođe usvojen u novijoj verziji **Zajedničkog regionalnog tržišta**.

Iako sve inicijative teže da region učine privlačnijim za investicije, samo REP uključuje posebne mere poput Regionalne agende za investicione reforme (RAIR), koja ima za cilj da poboljša mogućnosti ulaska i osnivanja za investitore. Kao naslednik REP, Zajedničko regionalno tržište se nadovezuje na to nastojeći da uskladi investicione politike sa standardima EU i uspostavi regionalni investicioni prostor. Slično tome, u digitalnoj integraciji, REP je težila razvoju digitalne infrastrukture u regionu i poboljšanju regionalne povezanosti koja je kulminirala

Sporazumom o regionalnom romingu kojim su smanjeni troškovi roming usluga u javnim mrežama mobilne komunikacije u regionu Zapadnog Balkana. Nadovezujući se na ovo, ZRT ima za cilj uspostavljanje regionalnog digitalnog područja za integraciju Zapadnog Balkana u panevropsko digitalno tržište. Sa druge strane, „**Mini-šengen**“ je manje specifičan ili tek treba da se pozabavi ovim oblastima. Međutim, ostaje da se vidi kako će se postići „četiri slobode“ na Zapadnom Balkanu, koje iziskuju izdvajanje dovoljno finansijskih sredstava i adekvatne propise i institucije i uvođenje temeljnih političkih i ekonomskih promena.

	VAP REP	„Mini-šengen“	Zajedničko regionalno tržište
 Trgovina	Slobodan protok robe, usluga, investicija i kvalifikovanih ljudi bez carina, nameta ili drugih nepotrebnih prepreka. Trgovina je olakšana više nego prema pravilima STO, imajući za cilj priznavanje svih graničnih dokumenata tamo gde je to primenljivo (kao što je navedeno u Dodatnom protokolu 5 CEFTA).	Slobodan protok robe, usluga, investicija i kvalifikovanih ljudi olakšan 24-časovnim funkcionisanjem graničnih kontrola za fitosanitarne i veterinarske kontrole, sistem sve na jednom mestu na graničnom prelazu sa ciljem da postane sistem stalnog funkcionisanja (granični prelazi bez zaustavljanja) i sistem bez papira za pojednostavljenje carinskih postupaka.	Slobodan protok robe, usluga, kapitala i ljudi uz upotrebu LK, uključujući merodavne mere kao što su „Zelene trake/koridori“.
 Investicije	Program regionalne investicione reforme (RAIR) koji ima za cilj da poboljša mogućnosti ulaska i osnivanja za investitore. Poboljšanje politike i procedure za osnivanja preduzeća, jačanje mehanizama zadržavanja investicija u regionu i razvoj regionalne inicijative za promociju investicija.	N/A	Uspostavljanje regionalnog investicionog prostora i usklađivanje investicionih politika sa standardima EU.
 Mobilnost	Uklanjanje prepreka za mobilnost studenata, istraživača i profesionalaca preko regionalnih sporazuma o međusobnom priznavanju akademskih i profesionalnih kvalifikacija u sektorima od zajedničkog interesa (lekari, zubari, arhitekte i građevinski inženjeri) kroz zajedničke standarde i postupke za automatsko priznavanje akademskih kvalifikacija.	Slobodno kretanje ljudi uz korišćenje samo LK i objedinjavanje procedura za izdavanje radnih dozvola za sve građane zemalja Zapadnog Balkana, uključujući	Slobodan protok ljudi uz korišćenje LK, uključujući međusobno priznavanje akademskih i profesionalnih kvalifikacija za određene profesije.
 Digitalnost	Razvoj digitalne infrastrukture i poboljšana regionalna povezanost, uključujući usklađene politike spektra. Region bez rominga, poboljšana kibernetička bezbednost, usluge poverenja i zaštita podataka.	N/A	Uspostavljanje Regionalnog digitalnog područja za integrisanje Zapadnog Balkana u panevropsko digitalno tržište.
 Infrastruktura	Autoputevi i železničke veze u regionu i sa EU.	Izgradnja novog graničnog prelaza Lojane – Miratovac	N/A
 Industrija i inovacije	N/A	N/A	Uspostavljanje regionalnog inovacionog i industrijskog područja radi oblikovanja lanaca vrednosti;

ZAKLJUČAK – Podrška zajedničkim regionalnim agendama i izbegavanje jednostranih procesa

Razvoj regionalne saradnje odgovara obavezi koju su zemlje regiona preuzele na samitima EU-Zapadni Balkan koji su održani 2000. u Zagrebu i 2003. u Solunu. Regionalna saradnja je istovremeno poseban zahtev prema Sporazumima o stabilizaciji i pridruživanju, koji su već potpisani sa ZB6.

Iako su regionalne inicijative podstakle saradnju i olakšale komunikaciju na Zapadnom Balkanu, do sada iste nisu pomogle puno u približavanju regiona Evropskoj uniji niti su poboljšale socijalno, političko i ekonomsko okruženje. Zbog bilateralnih sporova su dale samo delimične rezultate. Zbog toga, rešavanje bilateralnih sporova ostaje glavni preduslov za napredak u regionalnoj saradnji na Zapadnom Balkanu.⁹² Za razliku od ostalih regiona u Evropi, tranzicija na Zapadnom Balkanu je praćena oružanim sukobom koji je regionu doneo nered i ogromne ekonomske troškove. Do sada nisu uloženi istinski naponi na pomirenju, a mnoge prethodne regionalne inicijative su u velikoj meri propale jer samo ekonomska saradnja ne može biti uspešna u podsticanju regionalne saradnje.

Bilateralna pitanja između Kosova i Srbije, kao i Kosova i Bosne i Hercegovine u manjoj meri, su prevladavala Zapadnim Balkanom. Međutim, nova pitanja su nedavno došla do izražaja nakon što je Bugarska blokirala Severnu Makedoniju u napredovanju ka članstvu u EU.⁹³ Odnosi između dve zemlje su urušeni zbog sporova oko istorije, identiteta i jezika i označili su novu prepreku na putu regiona ka EU.⁹⁴

Kako bi se izbegla sudbina prethodnih inicijativa i uspostavile dugoročne veze između zemalja Zapadnog Balkana važno je integrisati i postaviti „**Mini-šengen**“ i **REP**, kao i novi **ZRT**, u **jednu agendu** u koordinaciji sa EU, državama članica i SAD, podržavajući zajedničke regionalne agende i izbegavajući jednostrane procese. „**Mini-šengen**“ su jednostrano pokrenuli lideri Srbije, Albanije i Severne Makedonije, ali inicijativa je dobila zamah nakon američke podrške. Kao takva, vezana je za položaj nove američke administracije pod predsednikom Džo Bajdenom, koji će odrediti sudbinu inicijative. Stav nove administracije o ovim tačkama tek treba da se utvrdi. Ipak, jasno je da će Bajden tražiti „preokret neuravnoteženog pristupa Trampove administracije prema Kosovu i Srbiji i blisko saradivati sa EU na postizanju sporazuma o uzajamnom priznavanju“.⁹⁵ Vlade Zapadnog Balkana bi trebale da izbegnu ponavljanje

⁹² Pored bilateralnih sporova između Kosova i Srbije i Kosova i Bosne i Hercegovine, postoje i sporovi između Makedonije i Bugarske. Za više, vidi <https://www.dw.com/en/bulgaria-asks-eu-to-stop-fake-macedonian-identity/a-55020781>

⁹³ Financial Times, „Bugarska se kreće u smeru sprečavanja Severnoj Makedoniji da se pridruži EU“, 17. novembar 2020, na <https://www.ft.com/content/68191f23-0230-4a71-9c5e-437195b5d25a>

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Balkans Insight, „Džo Bajden pokušava da pridobije američke birače bosanskog i američkog porekla pre izbornog dana“, 20. oktobar 2020, na <https://balkaninsight.com/2020/10/20/joe-biden-woos-americas-bosnian-albanian-voters-before-polls/>

unilateralnog formiranja „Mini-šengena“ u svim budućim regionalnim inicijativama.

Već je bilo naznaka i pokušaja usklađivanja dve inicijative pošto su lideri Srbije, Albanije i Severne Makedonije izjavili da je ista „u potpunosti u skladu sa Berlinskim procesom“.⁹⁶ Nakon Berlinskog procesa i Samita u Sofiji, Bugarska, u novembru 2020, „četiri slobode“ iz „Mini-šengena“ su ugrađene u zajedničko regionalno tržište koje služi za stvaranje „dopunskog mosta između regionalnih inicijativa“ i u potpunosti je u skladu sa pravnim tekovinama EU.⁹⁷

⁹⁶ European Western Balkans, „Vučić, Zaev i Rama su održali video sastanak o „Mini-šengenu“, 30. oktobar 2020, na <https://europeanwesternbalkans.com/2020/10/30/vucic-zaev-and-rama-held-a-video-meeting-on-mini-schengen/>

⁹⁷ Izjava Ministra spoljnih poslova Severne Makedonije, Bujara Osmanija, na forumu tink-tenkova i civilnog društva u Berlinskom procesu, Sofija 2020, 9. novembar 2020 na <https://ecfr.eu/event/berlin-process-think-tank-and-civil-society-forum-sofia-2020/>

KLJUČNE REGIONALNE ORGANIZACIJE I INICIJATIVE I ČLANSTVO I UČEŠĆE KOSOVA

Godina	Naziv	Članice	Kosovo se pridružilo
1989	Centralnoevropska inicijativa	Mađarska, Italija, Poljska, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Slovenija, Češka, Severna Makedonija, Slovačka, Albanija, Belorusija, Bugarska, Rumunija, Ukrajina, Moldavija, Crna Gora, Srbija	/
1992	Crnomorska ekonomska saradnja	Albanija, Jermenija, Azerbejdžan, Bugarska, Gruzija, Grčka, Moldavija, Rumunija, Rusija, Turska, Ukrajina, Srbija, Severna Makedonija	/
1996	Proces saradnje ministara odbrane Jugoistočne Evrope	Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Gruzija, Grčka, Italija, Crna Gora, Rumunija, Srbija, Slovenija, Severna Makedonija, Turska, Ukrajina, Sjedinjene Države, Moldavija (posmatrač)	/
1996	Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi	Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Grčka, Severna Makedonija, Rumunija, Srbija, Turska, Hrvatska, Moldavija, Crna Gora, Slovenija	2014
1999	Centar za sprovođenje zakona u Jugoistočnoj Evropi	Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Grčka, Mađarska, Moldavija, Crna Gora, Severna Makedonija, Rumunija, Srbija, Turska	/
1999	Pakt stabilnosti za Jugoistočnu Evropu	Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Severna Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Rumunija, Srbija, Ukrajina (posmatrač) Partneri koji podržavaju: Japan, Norveška, Rusija, Turska, Švajcarska, Sjedinjene Države, države članice EU	/
1999	Jadransko-jonska inicijativa	Grčka, Italija, Hrvatska, Slovenija, Albanija i Bosna i Hercegovina	/
2000	Regionalna antikorupcijska inicijativa	Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Moldavija, Crna Gora, Severna Makedonija, Rumunija, Srbija	/
2000	Inicijativa za pripravnost i prevenciju katastrofa u Jugoistočnoj Evropi	Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Severna Makedonija, Crna Gora, Rumunija, Srbija, Slovenija, Turska	/
2000	RACVIAC – Centar za bezbednosnu saradnju	Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Grčka, Severna Makedonija, Crna Gora, Rumunija, Srbija, Turska Pridruženi članovi: Austrija, Češka, Danska, Francuska, Nemačka, Mađarska, Holandija, Norveška, Rusija, Slovenija, Španija, Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo Posmatrači: Kanada, Moldavija, Poljska, Slovačka, Ukrajina, Sjedinjene Države	2014
2001	Zdravstvena mreža Jugoistočne Evrope	Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Izrael, Moldavija, Crna Gora, Severna Makedonija, Rumunija, Srbija	/
2002	Udruženje šefova policije Jugoistočne Evrope	Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Severna Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Rumunija, Srbija	/
2003	Savetodavna grupa tužilaca Jugoistočne Evrope	Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Grčka, Mađarska, Severna Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Rumunija, Srbija, Slovenija i Turska	/

2003	SAD–Jadranska povelja	Albanija, Hrvatska, Severna Makedonija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Sjedinjene Države, Srbija (posmatrač)	2012 (posmatrač)
2003	Ministarski forum EU–ZB za spoljne poslove I JHA	/	2003
2004	Saobraćajni opservatorij za Jugoistočnu Evropu	Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Severna Makedonija, Crna Gora, Srbija	2004
2004	Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbeglice	Albanija, Severna Makedonija, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora	2014
2004	Inicijativa za reformu obrazovanja u Jugoistočnoj Evropi	Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Severna Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Srbija	/
2004	Cetinjski parlamentarni forum	Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Grčka, Hrvatska, Makedonija i Srbija	/
2005	Stalna radna grupa za regionalni ruralni razvoj u Jugoistočnoj Evropi	Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Crna Gora, Srbija Posmatrači: Austrija, Bugarska, Nemačka, Mađarska, Slovenija, Hrvatska, Italija, Moldavija	/
2005	Međunarodna komisija za sliv reke Save	Bosna i Hercegovina, Srbija, Slovenija, Hrvatska	/
2005	Savet ministara kulture Jugoistočne Evrope	Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Grčka, Crna Gora, Republika Moldavija, Rumunija, Srbija, Severna Makedonija, Turska	/
2006	CEFTA	Severna Makedonija, Albanija, Bosna i Hercegovina, Moldavija, Crna Gora, Srbija	2007 (UNMIK kao predstavnik Kosova)
2006	Centar javnih službi za zapošljavanje zemalja Jugoistočne Evrope	Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Severna Makedonija, Crna Gora, Rumunija, Srbija, Slovenija, Turska, Mađarska	/
2006	Sekretarijat Energetske zajednice	Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Srbija, Ukrajina, Gruzija, Jermenija (posmatrač), Norveška (posmatrač), Turska (posmatrač)	2006
2006	Zajedničko evropsko vazduhoplovno područje	27 država članica EU, Evropska unija, Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Island, Crna Gora, Severna Makedonija, Norveška, Srbija	2006 (UNMIK kao predstavnik Kosova).
2006	Konvencija o policijskoj saradnji u Jugoistočnoj Evropi	Albanija, Austrija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Mađarska, Moldavija, Crna Gora, Severna Makedonija, Rumunija, Srbija, Slovenija	/
2008	Centar za poslodavce Jadranske regije	Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Srbija, Slovenija	
2008	Jedinstveno evropsko nebo u Jugoistočnoj Evropi	Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Crna Gora, Rumunija, Srbija, Severna Makedonija Evropska komisija, Pakt stabilnosti za Jugoistočnu Evropu i Savet za regionalnu saradnju	2008 (UNMIK kao predstavnik Kosova).

2008	Savet za regionalnu saradnju	Albanija, Austrija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Kanada, Savet Evrope, Banka za razvoj Saveta Evrope, Hrvatska, Češka, Danska, EBRD, Evropska investiciona banka, EU, Nemačka, Finska, Francuska, Grčka, Mađarska, IOM, Irska, Italija, Letonija, Moldavija, Crna Gora, NATO, OECD, Poljska, Severna Makedonija, OEBS, Rumunija, Srbija, Slovačka, Slovenija, Jugoistočna Evropa CI, Španija, Švedska, Švajcarska, Turska, Ujedinjeno Kraljevstvo, UN, UNDP, UNECE, Sjedinjene Države, Svetska banka	2013
2009	Investicioni fond za Zapadni Balkana	Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Severna Makedonija i Srbija	2009
2009	Regionalna škola za javnu upravu	Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Crna Gora, Srbija	2014
2011	Evropsko udruženje javnih servisa u Jugoistočnoj Evropi	/	/
2013	Proces Brdo-Brijuni	Slovenija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Albanija, Severna Makedonija, Bosna i Hercegovina	2013
2014	Berlinski proces	Austrija, Bugarska, Hrvatska, Francuska, Grčka, Nemačka, Poljska, Slovenija, Italija, Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Severna Makedonija, Srbija, Ujedinjeno Kraljevstvo	2014
2015	Fond zapadnog Balkana	Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Crna Gora, Srbija	2015
2016	Regionalna kancelarija za saradnju sa mladima	Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Crna Gora, Srbija	2016
2017	Regionalno ekonomskog područje	Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Crna Gora, Srbija	2017
2019	Mini-Šengena	Albanija, Severna Makedonija, Srbija	2020
2020	Zajedničkog regionalnog tržišta	Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Crna Gora, Srbija	2020

Balkanska grupa za politička istraživanja je nezavisan istraživački centar sa sedištem u Priština, Kosovo. Mi pružamo blagovremene analize politika i preporuke za širok spektar pitanja državotvornosti; institucionalnu i demokratsku konsolidaciju; integraciju manjina i dobrosusedske odnose; evropske integracije i promene politika. Imamo decenije iskustva u izveštavanju i razvoju politika, strateškog razmišljanja i zagovaranja pri vladinim, međunarodnim i nevladinim organizacijama.

Naše rigorozno, detaljno, nepristrasno izveštavanje, uvek zasnovano na dubinskom terenskom radu, predstavlja srž našeg rada. Mi idemo dalje od mejnstrim pozicija i težimo da napravimo promene kroz preporuke o politikama koje su kreativne, izvodljive, dobro izmerene i usmerene na budućnost kako bi pomogli u izradi snažnih, vibrantnih demokratija, prosperitetnih država i društava zasnovanih na vladavini prava na Zapadnom Balkanu.

Mi se bavimo zagovaranjem na visokom nivou, na domaćem, regionalnom i međunarodnom nivou, utičući na diskusije o politikama i opcijama u vezi sa unutrašnjim poslovima i evropskim politikama prema zapadnom Balkanu.

Balkanska grupa je razradila druge alate i platforme za postizanje ove promene:

Dijalog o politikama promoviše unutrašnji kosovski dijalog, koheziju i agendu za izradu reformi.

Forum za politiku (forum visokog nivoa istraživačkih centara za zagovaranje) posvećen je unapređenju dijaloga između civilnog društva i institucija.

Grupa za zagovaranje politika Kosovo–Srbija (forum za prekograničnu saradnju civilnog društva), koja ima za cilj komuniciranje, promovisanje i unapređenje dijaloga ka potpunoj normalizaciji između Kosova i Srbije i njihovih društava.

Žene u politici promoviše osnaživanje žena i devojaka; njihovu sigurnost i inkluziju; i zalaže se na jačanju uticaja kluba poslanica i dosegne širom Kosova

Platforma dijaloga promoviše proces dijaloga između Kosova i Srbije informisanjem šire javnosti i pokretanjem debate o sporazumima, prednostima i izazovima dijaloga.

Komponenta ekspertske podrške obezbeđuje podršku za vladu i glavne institucije u oblasti politika, mira i agendama izgradnje države

Norwegian Embassy